

การพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์

Development of a community water management system to support consumption and agriculture in Buriram province

พื้นที่ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

เชาวลิต สิมสวย

โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

ภายใต้ยุทธศาสตร์ การพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พ.ศ. 2563

คำนำ

การพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตร จังหวัดบุรีรัมย์ จัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นพื้นที่ 14 ตำบล ซึ่งในฉบับนี้จะนำเสนอพื้นที่ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการดำเนินงานของสถาบันบริหารจัดการน้ำชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ การปฏิบัติการในพื้นที่ ผลการปฏิบัติการในพื้นที่ และสรุปผลการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำของตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ให้สามารถมีน้ำเพียงพอต่อความต้องการในการอุปโภคบริโภค และการเกษตรต่อไป

ดร.เชาวลิต สิมสวย

เมษายน 2563

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่มีความแห้งแล้งต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากมีแหล่งจัดเก็บน้ำที่จำกัดประกอบกับไม่มีระบบการบริหารจัดการน้ำในแหล่งน้ำที่หน่วยงานรัฐขุดสร้างให้ จึงทำให้แหล่งน้ำดังกล่าวเกิดสภาพทรุดโทรมตามกาลเวลาและบางแหล่งไม่สามารถใช้งานได้ในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้นเพื่อให้เห็นกลุ่มคนที่มีความรับผิดชอบที่ชัดเจน ประกอบกับเพื่อให้เกิดการดูแลรักษาแหล่งน้ำให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพของน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้ มีการประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐได้อย่างทั่วถึง

การพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ดังนี้ 1) จัดทำฐานข้อมูลเพื่อการวางแผนการผลิตและการใช้น้ำในแต่ละตำบล 2) จัดทำแผนผังการบริหารจัดการน้ำในระดับตำบล 3) จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำรองรับความต้องการใช้น้ำอย่างเพียงพอ 4) พัฒนาแบบแผนการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมกับระบบแหล่งน้ำชุมชน โดยได้ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์จำนวน 14 แห่ง ซึ่งฉบับนี้จะนำเสนอพื้นที่ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

สรุปผลการดำเนินงาน

1. กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนสามารถพัฒนาแหล่งน้ำภายในตำบลปะคำ โดยจากเดิมปี 2561 ฝายลำน้ำมาศ มีความจุสุทธิ 50,000 ลูกบาศก์เมตร ความจุที่วัดได้ 3,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อมาในปี 2562 ความจุสุทธิ 50,000 ลูกบาศก์เมตร ความจุที่วัดได้ 5,000 ลูกบาศก์เมตร โดยกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 17 ครัวเรือน มีความต้องการใช้น้ำด้านการอุปโภคบริโภค ด้านการเกษตร และด้านปศุสัตว์รวมทั้งสิ้น 418,595.71 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำทุกครัวเรือน ทั้งนี้กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ จึงจัดประชุมร่วมกันวางแผนการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการการใช้น้ำของเกษตรกร โดยมีความเห็นว่า จะขุดแก้มลิงหนองพระสรวลและขุดคลองดักน้ำเพิ่มเพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำได้มากขึ้น จากนั้นทำการสูบน้ำจากสถานีสูบน้ำจากฝายลำมาศมาเก็บไว้ในแก้มลิงหนองพระสรวล เพื่อทำการผันน้ำไปยังคลองส่งน้ำไว้สำหรับใช้ในหน้าแล้ง และขุดอ่างเก็บน้ำในอนาคตเพื่อกักเก็บและผันน้ำจากคลองส่งน้ำไว้ใช้ในการเกษตรต่อไปตามลำดับ

2. กลุ่มผู้ใช้น้ำจากหนองชลประทาน จำนวน 17 ครัวเรือนนั้นได้ รายได้ในระยะปี 2561และปี 2562 นั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องจากปริมาณน้ำที่เป็นปัจจัยในการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์มีความแตกต่างกัน ภายในปี 2561 ผู้ใช้น้ำทั้ง 17 ครัวเรือน มีพื้นที่เพาะปลูกรวมทั้งสิ้นจำนวน 271 ไร่ ด้านปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์ 5 ชนิดได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด และไก่ จำนวน 101 ตัว ครัวเรือนมีรายได้รวมทั้งสิ้น 2,961,558 บาท รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 14,517.4 บาท/เดือน และภายในปี 2562 ผู้ใช้น้ำทั้ง 17 ครัวเรือน มีพื้นที่เพาะปลูกรวมทั้งสิ้นจำนวน 321 ไร่ ด้านปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์ 5 ชนิดได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด และไก่ จำนวน 278 ตัว ครัวเรือนมีรายได้รวมทั้งสิ้น 4,002,590 บาท รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 19,620.5 บาท/เดือน เมื่อเทียบรายได้ของปี 2561 และปี 2562 มีส่วนต่างของรายได้ จำนวน 1,041,032 บาท โดยมีอัตราของรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 35.15

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
สารบัญ	ค
สารบัญภาพ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาการดำเนินการโครงการ	1
ระบุสถานการณ์ในพื้นที่ ก่อนดำเนินการโครงการเพื่อพัฒนา (Baseline)	
โดยอ้างอิงที่มาด้วย	2
วัตถุประสงค์โครงการและตัวชี้วัด	3
เป้าหมายหลักของโครงการ	3
กลุ่มเป้าหมาย	4
องค์กรภาคีที่มีส่วนร่วมดำเนินงาน	4
หน่วยงาน / องค์กร / ชุมชนและประชาชนที่ได้รับประโยชน์อย่างไร	5
ช่วงเวลาดำเนินการ	8
ผลการดำเนินงานที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	9
วิธีการติดตามและประเมินผล	9
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่	10
ข้อมูลสภาพทั่วไป	10
สภาพทางเศรษฐกิจ	15
สภาพสังคม	15
บริการพื้นฐาน	17
ศักยภาพตำบล	18
บทที่ 3 ปฏิบัติการในพื้นที่	19
ประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น	19
ประชุมชี้แจงกลุ่มผู้ใช้น้ำตำบลปะคำ	20
ปฏิบัติการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลพื้นฐานตำบลปะคำ	24
อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำผังน้ำตำบลปะคำ	25
อบรมเชิงปฏิบัติการตรวจสอบการจัดทำผังน้ำตำบลปะคำ	26
อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำตำบลปะคำ	27
อบรมเชิงปฏิบัติการกลั่นกรองการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำตำบลปะคำ	30
ประชุมพิจารณาส่งโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน(ร่วมกับหน่วยงานในจังหวัด)	32
อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกำหนดแหล่งน้ำที่ร่วมกันบริหารจัดการอย่างน้อย 1 แห่ง	
ของตำบลปะคำ	34

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
อบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันออกแบบการใช้น้ำเพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตภัณฑ์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ตำบลปะคำ	36
ปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรต้นแบบที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นตำบลปะคำ	38
บทที่ 4 ผลการปฏิบัติการในพื้นที่	39
ผู้นำกลุ่มและแกนนำเข้าใจแนวทางการดำเนินงานโดยรวมตลอดโครงการ	39
ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มบริหารจัดการน้ำได้แก่ ความต้องการใช้น้ำเพื่อการผลิต ศักยภาพของกลุ่มในพื้นที่ (Baseline) เป็นต้น	43
แผนผังน้ำระดับตำบลที่สามารถนำไปของประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ	47
โครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่สามารถยื่นเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทุกระดับ	47
ระบบบริหารจัดการน้ำชุมชน	49
การดำเนินการเพื่อการใช้น้ำเป็นต้นทุนในการผลิตภัณฑ์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	51
บทที่ 5 สรุปผลการดำเนินงาน	64
ปริมาณน้ำในชุมชนใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้นโดยลำดับ	64
การสร้างรายได้เสริมจากการใช้น้ำเป็นต้นทุน	65
บรรณานุกรม	67
ภาคผนวก	68

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1 แผนที่ตำบลปะคำ	11
ภาพที่ 3.1 การประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น อำเภอปะคำ	20
ภาพที่ 3.2 การประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น อำเภอปะคำ	20
ภาพที่ 3.3 การประชุมจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ	24
ภาพที่ 3.4 การประชุมจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ	24
ภาพที่ 3.5 อบรมทำฝังบึงน้ำตำบลปะคำ	26
ภาพที่ 3.6 อบรมทำฝังบึงน้ำตำบลปะคำ	26
ภาพที่ 3.7 การวางแผนในการพัฒนาแหล่งน้ำภายในตำบล	27
ภาพที่ 3.8. ปัจจัยของระบบบริหารจัดการน้ำ	30
ภาพที่ 3.9 การประชุมตัวแทนหน่วยงานสนับสนุนเพื่อเตรียมการกลั่นกรองโครงการ	32
ภาพที่ 3.10 การประชุมตัวแทนหน่วยงานสนับสนุนเพื่อเตรียมการกลั่นกรองโครงการ	32
ภาพที่ 3.11 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำได้เสนอโครงการ	34
ภาพที่ 3.12 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำได้เสนอโครงการ	34
ภาพที่ 3.13 ภาพถ่ายดาวเทียมฝายลำน้ำมาศ	34
ภาพที่ 3.14 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำประชุมวางแผนเพื่อวางแผนการจัดการน้ำ	35
ภาพที่ 3.15 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำประชุมวางแผนเพื่อวางแผนการจัดการน้ำ	35
ภาพที่ 3.16 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำประชุมวางแผนเพื่อวางแผนการจัดการน้ำ	35
ภาพที่ 3.17 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำประชุมวางแผนเพื่อวางแผนการจัดการน้ำ	35
ภาพที่ 3.18 ฝายลำน้ำมาศ ตำบลปะคำ อำเภอลำปะคำ	37
ภาพที่ 3.19 ฝายลำน้ำมาศ ตำบลปะคำ อำเภอลำปะคำ	37
ภาพที่ 3.20 การอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันออกแบบการใช้จากฝายลำน้ำมาศ	37
ภาพที่ 3.21 การอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันออกแบบการใช้จากฝายลำน้ำมาศ	37
ภาพที่ 4.1 ฝังบึงน้ำตำบลปะคำ	47

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1	จำนวนแผนผังและโครงการบริหารจัดการน้ำระดับตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์	2
ตารางที่ 1.2	วัตถุประสงค์โครงการและตัวชี้วัด	3
ตารางที่ 1.3	กลุ่มเป้าหมาย	4
ตารางที่ 1.4	องค์กรภาคีที่มีส่วนร่วมดำเนินงาน	4
ตารางที่ 1.5	หน่วยงาน / องค์กร / ชุมชนและประชาชนที่ได้รับประโยชน์	5
ตารางที่ 1.6	แสดงช่วงเวลาดำเนินการ	8
ตารางที่ 2.1	ประชากรในตำบลคำ	12
ตารางที่ 2.2	ตารางแสดงจำนวนประชากร การเกิด การตาย ย้ายเข้า ย้ายออกในตำบลคำ	12
ตารางที่ 2.3	ตารางแสดงจำนวนประชากรในตำบลปะคำ	13
ตารางที่ 2.4	ตารางแสดงจำนวนนักเรียนระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลปะคำ	15
ตารางที่ 2.5	ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนกองพระทรายในตำบลปะคำ	16
ตารางที่ 2.6	ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนทุ่งไผ่ในตำบลปะคำ	16
ตารางที่ 2.7	ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนโคกจั่วในตำบลปะคำ	16
ตารางที่ 2.8	ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนโคกจั่วในตำบลปะคำ	16
ตารางที่ 2.9	ตารางแสดงจำนวนนักเรียนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลปะคำ	16
ตารางที่ 3.1	ข้อมูลพื้นฐานตำบลปะคำ	24
ตารางที่ 3.2	การใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ	35
ตารางที่ 3.3	ข้อมูลการออกแบบการใช้น้ำจากฝายลำน้ำมาศ	36
ตารางที่ 3.4	พัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรต้นแบบที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นตำบลปะคำ	38
ตารางที่ 4.1	สำรวจการใช้ประโยชน์จากฝายลำมาศ ตำบลปะคำ ด้านการเกษตร	43
ตารางที่ 4.2	สำรวจการใช้ประโยชน์จากฝายลำมาศ ตำบลปะคำ ด้านปศุสัตว์ และอุปโภคบริโภค	45
ตารางที่ 4.3	ความต้องการใช้น้ำต่อครัวเรือนตำบล	46
ตารางที่ 4.4	รายได้จากผลผลิตทางการเกษตรปี 2561	51
ตารางที่ 4.5	รายได้จากผลผลิตทางปศุสัตว์ปี 2561	52
ตารางที่ 4.6	รายการต้นทุนการผลิตพืชปี 2561	53
ตารางที่ 4.7	รายการต้นทุนการผลิตสัตว์ปี 2561	54
ตารางที่ 4.8	สรุปรายได้ครัวเรือนจากการใช้น้ำเป็นต้นทุนปี 2561	56
ตารางที่ 4.9	รายได้จากผลผลิตทางการเกษตรปี 2562	57
ตารางที่ 4.10	รายได้จากผลผลิตทางปศุสัตว์ปี 2562	57
ตารางที่ 4.11	รายการต้นทุนการผลิตพืชปี 2562	59
ตารางที่ 4.12	รายการต้นทุนการผลิตสัตว์ปี 2562	60
ตารางที่ 4.13	สรุปรายได้ครัวเรือนจากการใช้น้ำเป็นต้นทุนปี 2562	62
ตารางที่ 4.14	เปรียบเทียบรายได้ครัวเรือนจากการใช้น้ำเป็นต้นทุนระหว่างปี 2561 กับปี 2562	63

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการดำเนินการโครงการ

ในอดีตที่ผ่านมา มิ่งสรรพ ขาวสะอาด (2544) กล่าวว่า สำหรับการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในประเทศไทยเน้นหนักเรื่องการจัดหาน้ำ หน่วยงานและสถาบันหลักในการจัดการน้ำของไทยคือ กรมชลประทานซึ่งเดิมเคยมีหน้าที่จัดหาน้ำ ปัจจุบันรับหน้าที่จัดสรรน้ำด้วยแต่รัฐขาดทั้งกติกาและเครื่องมือในการจัดสรรน้ำ ความขัดแย้งด้านการจัดสรรน้ำได้กลายเป็นปัญหาสำคัญในภาคเกษตรทั้งในระหว่างราษฎรด้วยกันระหว่างราษฎรกับรัฐและระหว่างหน่วยงานรัฐด้วยกัน ขณะเดียวกันความต้องการน้ำในเขตเมืองก็ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีรายงานว่าในชนบทมีความต้องการใช้น้ำ 50 ลิตร/คน/วัน ในขณะที่ในเมืองมีความต้องการใช้น้ำมากถึง 250 ลิตร/คน/วัน และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ธรรมพงศ์ เนาวบุตร, 2554: 48) ทำให้เกิดการช่วงชิงน้ำกัน ระหว่างชุมชนเมืองกับชนบท ชุมชนเมืองกับภาคอุตสาหกรรม ประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำหลายฉบับแต่การบริหารจัดการน้ำของไทยส่วนใหญ่ ยังอยู่ภายใต้ระบบการเข้าถึงโดยเสรีซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร การปล่อยให้เกิดการเข้าถึงน้ำโดยเสรีเป็นระบบที่ขาดความเป็นธรรมไม่สนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุด และไม่เอื้ออำนวยให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2544: 216) ที่ผ่านมการบริหารจัดการน้ำในประเทศไทยมีเป้าหมายหลายประการ ได้แก่ จัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อการเกษตร เพื่อการผลิตพลังงาน เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อบรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น จากเป้าหมายดังกล่าวจึงมุ่งเน้นการจัดการจัดหาน้ำการควบคุมน้ำและการบำรุงรักษา เพื่อให้ได้ปริมาณน้ำต้นทุนมาจัดการให้มากที่สุดหน่วยงานที่รับผิดชอบมีหลายหน่วยกล่าวคือ กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งแต่ละหน่วยงานต่างมีเป้าหมายของตนเองที่ต้องการไปให้ถึง โดยได้ดำเนินการในลักษณะที่คล้ายกันคือ การจัดหาน้ำต้นทุนด้วยการก่อสร้างอาคารควบคุมน้ำประเภทต่างๆ ได้แก่ การสร้างเขื่อน การขุดสระน้ำ การสร้างอ่างเก็บน้ำ การสร้างฝาย การขุดลอกลำห้วย การขุดลอกหนองบึงต่างๆ เป็นต้น (ชัยวัฒน์ ขยันการนาวิ, 2555: 32)

ปัญหาที่สำคัญก็คือประสิทธิภาพในการจัดสรรน้ำให้เกิดความเป็นธรรมแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำและจะอย่างไรให้กฎเกณฑ์ต่างๆที่แต่ละหน่วยงานได้สร้างขึ้นมานั้นสามารถทำงานร่วมกันจนเกิดประสิทธิภาพในการจัดสรรน้ำให้แก่ผู้ใช้น้ำได้อย่างเป็นธรรม ตัวอย่างเช่นในลุ่มน้ำแม่ตาช้างจังหวัดเชียงใหม่ เป็นระบบการจัดสรรน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมตามมา กล่าวคือมีกลุ่มผู้ใช้น้ำอยู่หลายกลุ่มต่างฝ่ายต่างอ้างสิทธิในการใช้น้ำในแม่น้ำแห่งนี้ เมื่อน้ำแห้งปัญหาจึงเกิดขึ้นทำให้แต่ละกลุ่มที่อ้างสิทธิ์นั้นเข้าไปควบคุมมวลน้ำด้วยการกันน้ำแล้วดูดเข้าไปในสระที่เตรียมไว้ในพื้นที่ของตน ส่งผลให้ผู้ใช้น้ำที่อยู่ท้ายน้ำได้รับความเดือดร้อนจึงเกิดการแย่งชิงน้ำกันเกิดขึ้นในพื้นที่เป็นต้น (ชัยพันธ์ ประภาสสวัสดิ์, 2544: 116) สอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ที่ต้องการแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ซึ่ง นายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายไทยนิยมยั่งยืน โดยมุ่งขับเคลื่อนงานสำคัญ 10 เรื่องและหนึ่งใน 10 นั้นคือเรื่องที่ 3 ชุมชนอยู่ดีมีสุขด้วยการพัฒนาความเป็นอยู่ อาชีพ และรายได้ให้แก่ ประชาชน ผ่านการปฏิรูปโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรด้วยการสนับสนุนให้มีแหล่งน้ำอย่างเพียงพอ และการวางระบบบริหารจัดการน้ำให้สอดคล้องกับการผลิตในชุมชนรวมไปถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต่อมาจากมติคณะรัฐมนตรี(กรม.สัจจร ที่จังหวัดบุรีรัมย์) เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีมติให้ใช้เงินเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำประมาณ 3,000 ล้านบาทและปีนี้จะเสนออีกพันกว่าล้านก็น่าจะอนุมัติให้ได้ เพราะตรงกับแผนงานของรัฐที่วางไว้และตรงกับความต้องการของประชาชน (แถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรี จันทร์โอชา ภายหลังการประชุม ครม. สัจจร ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 จังหวัดบุรีรัมย์)

พื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่มีความแห้งแล้งต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตเนื่องจากมีแหล่งเก็บน้ำที่จำกัด ประกอบกับไม่มีระบบบริหารจัดการน้ำในแหล่งน้ำที่หน่วยงานรัฐขุดสร้างให้ จึงทำให้แหล่งน้ำดังกล่าวมีคนรับผิดชอบหลักคือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น แต่ขณะเดียวกันภารกิจของหน่วยงานท้องถิ่นมีมากจึงทำให้การกำกับดูแลไม่ทั่วถึงจึงทำให้ไม่มีคนดูแลรับผิดชอบหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพของแหล่งน้ำ ปัญหาที่ตามมาคือเมื่อแหล่งน้ำขรุขระหรือพังเสียหาย ทุกคนได้แต่นั่งรอให้หน่วยงานมาซ่อมแซมโดยไม่ร่วมกันลุกขึ้นมาดำเนินการแก้ไขร่วมกัน ดังนั้นจากแนวนโยบายในระดับสูงของรัฐบาลจนถึงระดับท้องถิ่นมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำทั้งระบบตั้งแต่การจัดหาแหล่งน้ำ การเก็บกักน้ำ การจัดสรรน้ำให้แก่เกษตรกร เพื่อรองรับการผลิตและเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ด้วยการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นแบบแผนภายใต้ข้อมูลพื้นฐานที่ตรงกัน จึงจำเป็นต้องมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้นเพื่อให้เห็นกลุ่มคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ประกอบกับเพื่อให้เกิดการดูแลรักษาแหล่งน้ำให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพของน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้ มีการประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐได้อย่างทันท่วงที จึงคาดว่า การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดจะทำให้เกิดการบริหารจัดการน้ำให้สัมพันธ์กับการผลิตผลทางการเกษตรได้อย่างเหมาะสม ภายใต้ฐานข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในระบบเดียวกันอย่างถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการขยายตัวด้านการผลิตสินค้าเกษตรอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคาดว่าจะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์มีรายได้ต่อหัวประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. ระบุสถานการณ์ในพื้นที่ ก่อนดำเนินการโครงการเพื่อพัฒนา (Baseline) โดยอ้างอิงที่มาด้วย

(อาจจะระบุเป็น ตัวเลข กราฟ ภาพก่อน-หลัง คำบรรยาย ฯลฯ)

ตารางที่ 1.1 จำนวนแผนผังและโครงการบริหารจัดการน้ำระดับตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์

ที่	กลุ่ม/ตำบล หรือพื้นที่เป้าหมาย	ตำบล	อำเภอ	ปริมาณน้ำที่ต้องการ ก่อนดำเนินการปี 2562		ปริมาณน้ำที่ต้องการ หลังดำเนินการปี 2563	
				ประชากร (คน)	น้ำที่ต้องการ (ลบม./วัน)	ประชากร (คน)	น้ำที่ต้องการ (ลบม./วัน)
1	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบ้านปรือ	บ้านปรือ	กระสัง	9,018	1,082	รอผล	รอผล
2	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลโคกขมิ้น	โคกขมิ้น	พลับพลาชัย	9,813	1,178	รอผล	รอผล
3	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบ้านยาง	บ้านยาง	ลำปลายมาศ	8,239	989	รอผล	รอผล
4	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลชุมเห็ด	ชุมเห็ด	เมือง	20,299	2,436	รอผล	รอผล
5	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำ	ปะคำ	ปะคำ	7,128	855	7,061	847.32
6	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลโคกสนวน	โคกสนวน	ชำนิ	3,761	451	รอผล	รอผล
7	กลุ่มบริหารจัดการน้ำหนองคลองซ่องแหมว-ลำปะเทีย	หนองโสน	นางรอง	5,651	678	รอผล	รอผล
8	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบ้านด่าน	บ้านด่าน	บ้านด่าน	11,983	1,438	รอผล	รอผล
9	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลจรเข้มาก	จรเข้มาก	ประโคนชัย	11,075	1,329	รอผล	รอผล
10	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลมะเฟือง	มะเฟือง	พุทไธสง	4,651	558	รอผล	รอผล
11	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบุกระสัง	บุกระสัง	หนองกี่	6,440	773	รอผล	รอผล
12	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลสามแวง	สามแวง	ห้วยราช	4,379	525	รอผล	รอผล
13	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลเสาดิเียว	เสาดิเียว	หนองหงส์	6,714	806	รอผล	รอผล
14	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลถาวร	ถาวร	เฉลิมพระเกียรติ	7,653	918	รอผล	รอผล
ความต้องการน้ำรวม				116,804	14,016	รอผล	รอผล

ที่มา : ระบบสถิติและงานทะเบียน กรมการปกครอง และสถาบันบริหารจัดการน้ำชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พ.ศ.2561

3. วัตถุประสงค์โครงการและตัวชี้วัด

ตารางที่ 1.2 วัตถุประสงค์โครงการและตัวชี้วัด

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย
1. จัดทำฐานข้อมูลเพื่อการวางแผนการผลิตและการใช้น้ำในแต่ละตำบล	1.ประชุมชี้แจง จนท.หน่วยงานท้องถิ่น 2.ประชุมชี้แจงกลุ่มผู้ใช้น้ำ 14 กลุ่ม 3.ปฏิบัติการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน 14 กลุ่ม	1. มีข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพที่สามารถวิเคราะห์ถึงความต้องการใช้น้ำในระดับตำบลได้ 2. มีฐานข้อมูลด้านรายได้ก่อนดำเนินการ	1 ชุดข้อมูลทั้งสองด้านในระดับตำบลรวมเป็น 14 ชุดข้อมูล
2. จัดทำแผนผังการบริหารจัดการน้ำในระดับตำบล	1.อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำผังน้ำทั้ง 14 ตำบล 2.อบรมเชิงปฏิบัติการตรวจสอบการจัดทำผังน้ำทั้ง 14 ตำบล	มีแผนผังน้ำระดับตำบลทั้ง 14 ตำบลครอบคลุมแหล่งน้ำทุกประเภทในตำบล	1 แผนผังน้ำต่อตำบล รวมเป็น 14 แผนผังน้ำ
3. จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำรองรับความต้องการใช้น้ำอย่างเพียงพอ	1.อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำทั้ง 14 ตำบล 2.อบรมเชิงปฏิบัติการ กลั่นกรองการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำทั้ง 14 ตำบล 3. ลงพื้นที่ติดตามตรวจสอบ 4.ประชุมพิจารณาส่งโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน(ร่วมกับหน่วยงาน)	มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในระดับตำบลอย่างน้อย 2 โครงการ	มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ อย่างน้อย 14 โครงการที่เกิดขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. พัฒนาแบบแผนการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมกับระบบแหล่งน้ำชุมชน	1. อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกันกำหนดแหล่งน้ำที่ร่วมกันบริหารจัดการอย่างน้ำตำบลละ 1 แห่ง ครอบคลุมทั้ง 14 ตำบล 2. อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกันออกแบบการใช้น้ำเพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตภาคเกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ครอบคลุมทั้ง 14 ตำบล 3. ปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรต้นแบบที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นครอบคลุมทั้ง 14 ตำบล 4. ลงพื้นที่กำกับติดตาม	1. มีระบบกำกับ(หรือการบริหารจัดการน้ำ) เพื่อดูแลแหล่งน้ำของตำบลอย่างน้อย 1 กลุ่ม(ระบบ) ต่อ 1 แหล่งน้ำ 2. มีโครงการสนับสนุนให้พื้นที่พัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรเพื่อก่อให้เกิดรายได้เสริมอย่างน้อย ตำบลละ 1 ผลิตภัณฑ์	1. มีระบบการบริหารจัดการน้ำ 1 ระบบ ต่อ 1 ตำบล รวมเป็น 14 ระบบ ใน 14 ตำบล 2. เกิดการใช้น้ำเป็นต้นทุนในการผลิตภาคเกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้ง 14 ตำบล

4. เป้าหมายหลักของโครงการ (หลังจากการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนา)

4.1 มีฐานข้อมูลด้านรายได้ รายจ่าย ความต้องการใช้น้ำ และการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อการวางแผนการผลิตในพื้นที่เกษตรของแต่ละตำบล

4.2 เกิดการวางแผนผังการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบในระดับตำบลอย่างมีส่วนร่วม

4.3 เกิดโครงการพัฒนาแหล่งน้ำของแต่ละตำบลเพื่อรองรับความต้องการใช้น้ำอุปโภคและบริโภค

4.4 มีรูปแบบการบริหารจัดการน้ำชุมชนร่วมกันอย่างเป็นแบบแผนและมีความเป็นทางการมากขึ้น สามารถพึ่งตนเองและก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นในอนาคต

5. กลุ่มเป้าหมาย

ตารางที่ 1.3 กลุ่มเป้าหมาย

ที่	กลุ่ม/ตำบล หรือพื้นที่เป้าหมาย	คณะกรรมการ ในกลุ่ม (คน)	ตำบล	อำเภอ	ปริมาณน้ำที่ต้องการ ก่อนดำเนินการปี 2562	
					ประชากร (คน)	น้ำที่ต้องการ (ลบม./วัน)
1	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบ้านปรือ	16	บ้านปรือ	กระสัง	9,018	1,082
2	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลโคกขมิ้น	21	โคกขมิ้น	พลับพลาชัย	9,813	1,178
3	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบ้านยาง	23	บ้านยาง	ลำปลายมาศ	8,239	989
4	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลชุมเห็ด	19	ชุมเห็ด	เมือง	20,299	2,436
5	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำ	24	ปะคำ	ปะคำ	7,128	855
6	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลโคกสนวน	18	โคกสนวน	ชำนิ	3,761	451
7	กลุ่มบริหารจัดการน้ำหนองคลองข่องแมว-ลำปะเทีย	23	หนองโสน	นางรอง	5,651	678
8	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบ้านด่าน	19	บ้านด่าน	บ้านด่าน	11,983	1,438
9	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลจรเข้มาก	24	จรเข้มาก	ประโคนชัย	11,075	1,329
10	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลมะเฟือง	15	มะเฟือง	พุทไธสง	4,651	558
11	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลบุกระสัง	21	บุกระสัง	หนองกี่	6,440	773
12	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลสามแวง	32	สามแวง	ห้วยราช	4,379	525
13	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลเสาดิษฐ์	26	เสาดิษฐ์	หนองหงส์	6,714	806
14	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลถาวร	24	ถาวร	เฉลิมพระเกียรติ	7,653	918
รวม		305			116,804	14,016

หมายเหตุ : (โปรดระบุจำนวนคนในชุมชน / โรงเรียน / หมู่บ้าน ฯลฯ ให้ชัดเจน)

6. องค์กรภาคีที่มีส่วนร่วมดำเนินงาน (ระบุหน่วยงานที่มีส่วนร่วม)

ตารางที่ 1.4 องค์กรภาคีที่มีส่วนร่วมดำเนินงาน

ลำดับ	ชื่อหน่วยงาน	รูปแบบกิจกรรมในการมีส่วนร่วม
1	สภาเกษตรกรจังหวัดบุรีรัมย์	นำแกนนำและสมาชิกเข้าร่วมดำเนินงานตามโครงการร่วมดำเนินการฝึกอบรม เก็บข้อมูล ประสานหน่วยงานสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานในโครงการที่เกี่ยวข้องต่อไป
2	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 14 แห่ง ได้แก่ 1.องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง 2.องค์การบริหารส่วนตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย 3.องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ 4.เทศบาลตำบลชุมเห็ด อำเภอเมือง 5.เทศบาลตำบลปะคำ อำเภอปะคำ 6.องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสนวน อำเภอชำนิ 7.องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง 8.เทศบาลตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน 9.องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย 10. องค์การบริหารส่วนตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง	ประสานงานระหว่างสมาชิก เป็นเลขาคณะทำงาน เป็นนายทะเบียนเพื่อขึ้นทะเบียนกลุ่มบริหารจัดการน้ำในแต่ละตำบล เป็นหน่วยเก็บรวบรวมข้อมูล และสนับสนุนสถานที่จัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

ลำดับ	ชื่อหน่วยงาน	รูปแบบกิจกรรมในการมีส่วนร่วม
	11. องค์การบริหารส่วนตำบลบุกระสัง อำเภอนองก่ 12. องค์การบริหารส่วนตำบลสามแวง อำเภอยะราช 13. องค์การบริหารส่วนตำบลเสาเดียว อำเภอนองหงส์ 14. เทศบาลตำบลถาวร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	
3	อำเภอทั้ง 14 แห่ง ได้แก่ 1)อำเภอกระสัง 2)อำเภอพลับพลาย 3)อำเภอลำปลายมาศ 4)อำเภอเมือง 5)อำเภอปะคำ 6)อำเภอขาม 7)อำเภอนางรอง 8)อำเภอบ้านด่าน 9)อำเภอประโคนชัย 10)อำเภอพุทไธสง 11)อำเภอนองก่ 12)อำเภอยะราช 13)อำเภอนองหงส์ 14)อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	เป็นหน่วยประสานงานระดับอำเภอ และเป็นหน่วยออกหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนกลุ่มบริหารจัดการน้ำของแต่ละตำบล สนับสนุนสถานที่จัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
4	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดบุรีรัมย์	เป็นหน่วยสนับสนุนระดับจังหวัด และพิจารณาโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและบริหารจัดการน้ำในระดับจังหวัด
5	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	เป็นหน่วยหลักในการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนบุคลากรฝึกอบรม จัดเก็บข้อมูล และงบประมาณในการดำเนินงาน
6	ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดบุรีรัมย์	เป็นหน่วยสนับสนุนองค์ความรู้ในเชิงปฏิบัติระดับจังหวัด และพิจารณาโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและบริหารจัดการน้ำในระดับจังหวัด
7	สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์	เป็นหน่วยสนับสนุนโครงการพัฒนาแหล่งน้ำระดับจังหวัด เสนอแนะวิธีการจัดทำโครงการ ขั้นตอนการเสนอโครงการฯ และพิจารณาโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและบริหารจัดการน้ำในระดับจังหวัด

7. หน่วยงาน / องค์กร / ชุมชนและประชาชนที่ได้รับประโยชน์อย่างไร (อธิบายอย่างละเอียด)

ตารางที่ 1.5 หน่วยงาน / องค์กร / ชุมชนและประชาชนที่ได้รับประโยชน์

ลำดับ	ชื่อหน่วยงาน/ชุมชน/ประชาชน ฯลฯ	ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
1	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 14 แห่ง ได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ ได้แก่ 1.องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง 2.องค์การบริหารส่วนตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาย 3.องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ 4.เทศบาลตำบลชุมเห็ด อำเภอเมือง 5.เทศบาลตำบลปะคำ อำเภอปะคำ 6.องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสนวน อำเภอขาม	1. ชุดข้อมูลทั้งสองด้านในระดับตำบล รวมเป็น 14 ชุดข้อมูล 2. แผนผังน้ำระดับตำบล รวมเป็น 14 แผนผังน้ำ 3. มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างน้อย 14 โครงการที่เกิดขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 4. มีระบบการบริหารจัดการน้ำ 1 ระบบ ต่อ 1 ตำบล รวมเป็น 14 ระบบใน 14 ตำบล

ลำดับ	ชื่อหน่วยงาน/ชุมชน/ประชาชน ฯลฯ	ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ
	7.องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง 8.เทศบาลตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน 9.องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย 10. องค์การบริหารส่วนตำบลมะเพีอง อำเภอพุทไธสง 11. องค์การบริหารส่วนตำบลบุกระสัง อำเภอหนองกี่ 12. องค์การบริหารส่วนตำบลสามแวง อำเภอห้วยราช 13. องค์การบริหารส่วนตำบลเสาดิษฐ์ อำเภอหนองหงส์ 14. เทศบาลตำบลถาวร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	5. จะก่อให้เกิดการใช้น้ำเป็นต้นทุนในการผลิตภัณฑ์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้ง 14 ตำบล
2	ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดบุรีรัมย์	มีฐานข้อมูลและเครือข่ายในพื้นที่เพื่อการจัดการช่วยเหลือเมื่อเกิดวิกฤต
3	สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์	มีข้อมูลโครงการเพื่อเสนอต่อจังหวัดและประเทศต่อไป
4	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	มีฐานข้อมูล(Baseline)และเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นในปีถัดไป

ลำดับ	โครงการย่อย / กิจกรรม / วิธีการดำเนินงาน	ผลผลิตของโครงการย่อย / กิจกรรม	พื้นที่ดำเนินการ	วันที่ดำเนินการ
ต้นน้ำ				
1	ประชุมชี้แจง จนท.หน่วยงานท้องถิ่น	มีผู้ประสานงานระดับตำบลอย่างน้อยตำบลละ 1 คน	เจ้าหน้าที่ อบต.ทั้ง 14 ตำบล	3 ธันวาคม 2562
2	ประชุมชี้แจงกลุ่มผู้ใช้น้ำ 14 กลุ่ม	ผู้นำกลุ่มและแกนนำเข้าใจแนวทางการดำเนินงานโดยรวมตลอดโครงการ	ผู้นำกลุ่มและแกนนำกลุ่มบริหารจัดการน้ำ อบต.ทั้ง 14 ตำบล	
3	ปฏิบัติการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน 14 กลุ่ม	ได้ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มบริหารจัดการน้ำได้แก่ รายรับ-จ่าย ความต้องการใช้น้ำเพื่อการผลิต ศักยภาพของกลุ่มในพื้นที่ (Baseline) เป็นต้น	ผู้นำกลุ่มและแกนนำกลุ่มบริหารจัดการน้ำ อบต.ทั้ง 14 ตำบล	11-25 ธันวาคม 2562
กลางน้ำ				
1	อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำผังน้ำทั้ง 14 ตำบล	ได้แผนผังน้ำระดับตำบลที่สามารถนำไปขอ	ห้องประชุม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	24 ธันวาคม 2562
2	อบรมเชิงปฏิบัติการตรวจสอบการจัดทำผังน้ำทั้ง 14 ตำบล	งบประมาณสนับสนุนต่อไป		15 มกราคม 2563

ลำดับ	โครงการย่อย / กิจกรรม / วิธีการดำเนินงาน	ผลผลิตของโครงการย่อย / กิจกรรม	พื้นที่ดำเนินการ	วันที่ดำเนินการ
3	อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำทั้ง 14 ตำบล			29 มกราคม 2563
4	อบรมเชิงปฏิบัติการ กลั่นกรอง การจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ 14 ตำบล	ได้โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ที่สามารถยื่นเพื่อขอรับการ สนับสนุนจากหน่วยงานทุก ระดับ	ห้องประชุม สถาบันวิจัยและ พัฒนา มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์	5 กุมภาพันธ์ 2563
5	ลงพื้นที่ติดตามตรวจสอบ			12-26 กุมภาพันธ์ 2563
6	ประชุมพิจารณาส่งโครงการเพื่อ ขอรับการสนับสนุน(ร่วมกับ หน่วยงานในจังหวัด)			3-4 มีนาคม 2563
ปลายน้ำ				
1	อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วม กำหนดแหล่งน้ำที่ร่วมกันบริหาร จัดการอย่างน้อยตำบลละ 1 แห่ง ครอบคลุมทั้ง 14 ตำบล	มีระบบบริหารจัดการน้ำ ชุมชนอย่างน้อย 1 แห่ง	ห้องประชุม สถาบันวิจัยและ พัฒนา มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์	17 ธันวาคม 2563
2	อบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกัน ออกแบบการใช้น้ำเพื่อเป็นต้นทุน ในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่จะทำให้ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ครอบคลุม ทั้ง 14 ตำบล	มีการดำเนินการเพื่อการใช้ น้ำเป็นต้นทุนในการ ผลิตผลิตภัณฑ์ที่จะทำให้ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	ห้องประชุม สถาบันวิจัยและ พัฒนา มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์	8 มกราคม 2563
3	ปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตร ต้นแบบที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้ เพิ่มขึ้นครอบคลุมทั้ง 14 ตำบล	ก่อให้เกิดรายได้เสริมจาก การใช้น้ำเป็นต้นทุน	พื้นที่ดำเนินการของ แต่ละตำบลทั้ง 14 ตำบล	
4	ลงพื้นที่กำกับติดตาม	หนุนเสริมก่อให้เกิดความ มั่นคงและมีรายได้เพิ่มขึ้น	พื้นที่ดำเนินการของ แต่ละตำบลทั้ง 14 ตำบล	10-31 มีนาคม 2563
5	ประชุมสรุปผลการดำเนินงาน	รายงานผลการศึกษา	ห้องประชุม สถาบันวิจัยและ พัฒนา มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์	25-31 พฤษภาคม 2563
6	การดำเนินงานเพื่อการติดต่อ ประสานงานตลอดการดำเนิน โครงการ	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์		

9. ผลการดำเนินงานที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

9.1 ผลผลิต (Output)

- 9.1.1 ได้ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มบริหารจัดการน้ำได้แก่ รายรับ-จ่าย ความต้องการใช้น้ำเพื่อการผลิตสินค้าเกษตรของแต่ละตำบล ศักยภาพของกลุ่มในพื้นที่ (Baseline)
- 9.1.2 ได้แผนผังน้ำระดับตำบลที่สามารถนำไปของงบประมาณสนับสนุน
- 9.1.3 ได้โครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่สามารถยื่นเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทุกระดับ
- 9.1.4 มีแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชนให้บริหารจัดการที่ดีขึ้น
- 9.1.5 มีการดำเนินการใช้น้ำเป็นต้นทุนในการผลิตภัณฑ์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

9.2 ผลลัพธ์ (Outcome)

- 9.2.1 มีน้ำในชุมชนใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้นโดยลำดับ
- 9.2.2 ก่อให้เกิดรายได้เสริมจากการใช้น้ำเป็นต้นทุน

9.3 ผลกระทบ (Impact)

- 9.3.1 หมู่บ้านที่มีดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนเพิ่มขึ้น
- 9.3.2 การเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือนในพื้นที่การพัฒนาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

10. วิธีการติดตามและประเมินผล

- 10.1 แต่งตั้งกรรมการดำเนินงานในแต่ละตำบล (โดยคำสั่งของนายอำเภอแต่ละแห่ง)
- 10.2 แต่งตั้งกรรมการดำเนินงานในมหาวิทยาลัย (โดยคำสั่งของอธิการบดีฯ)
- 10.3 ลงพื้นที่กำกับติดตามเป็นช่วงๆ (ตามปฏิทินงาน)
- 10.4 ประชุมร่วมกับกรรมการแต่ละชุดทุกๆ 2 เดือน
- 10.5 ประชุมสรุปภาพรวมการดำเนินงานอย่างน้อย 2 ครั้ง

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่

การพัฒนาระบบบริหารการจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ในพื้นที่ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยแสดงข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ดังต่อไปนี้

- 1.ข้อมูลสภาพทั่วไป
- 2.สภาพทางเศรษฐกิจ
- 3.สภาพสังคม
- 4.บริการพื้นฐาน
- 5.ศักยภาพตำบล

1.ข้อมูลสภาพทั่วไป

1.1 ที่ตั้ง

ตำบลปะคำตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ ระยะทางถึงตัวเมืองบุรีรัมย์ 77 กิโลเมตร กรุงเทพมหานคร ประมาณ 330 กิโลเมตร มีหน่วยงานที่ใกล้เคียงคือ เทศบาลตำบลโนนดินแดง 20 กิโลเมตร เทศบาลตำบลละหานทราย 20 กิโลเมตร เทศบาลเมืองนางรอง 22 กิโลเมตร

1.2 เนื้อที่

ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ มีพื้นที่ทั้งหมด 60.3 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 37,687.5 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ ตำบลหนองไทร อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศใต้	ติดกับ ตำบลห้วยน้ำบ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันออก	ติดกับ ตำบลหนองตะคลอง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันตก	ติดกับ ตำบลไทยเจริญ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

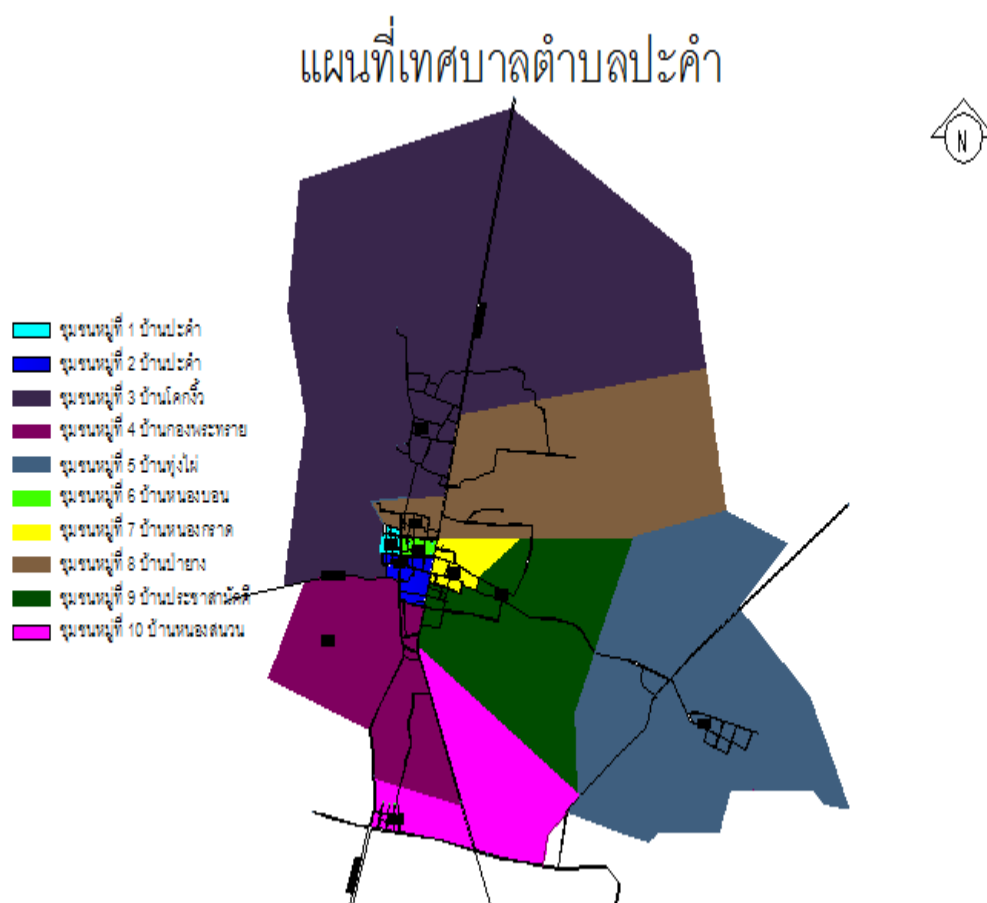
1.3 ภูมิประเทศ

พื้นที่ตำบลปะคำ มีลักษณะเป็นที่ผสมระหว่างที่ลุ่มกับที่ดอนและที่ป่าสงวนมีลำน้ำ คือ ลำมาศ ไหลเลาะตามแนวเขตด้านทิศตะวันตกจากหลักเขตที่ 1 หลักเขตที่ 8 ระยะทางประมาณ 3,000 เมตร และมีลำคลองกระโดนไหลผ่านพื้นที่ด้านทิศใต้ ระยะทางประมาณ 2,000 เมตร ซึ่งปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินและถูกบุกรุกแทบไม่เหลือร่องรอยสภาพเดิมให้เห็นแล้ว

1.4 จำนวนหมู่บ้าน

ตำบลปะคำแบ่งการปกครองออกเป็นชุมชนย่อย จำนวน 10 ชุมชน คือ

1.	ชุมชนบ้านปะคำ	หมู่ที่ 1
2.	ชุมชนบ้านปะคำ	หมู่ที่ 2
3.	ชุมชนโคกจั่ว	หมู่ที่ 3
4.	ชุมชนกองพระทราย	หมู่ที่ 4
5.	ชุมชนบ้านทุ่งไผ่	หมู่ที่ 5
6.	ชุมชนหนองบอน	หมู่ที่ 6
7.	ชุมชนหนองกรด	หมู่ที่ 7
8.	ชุมชนป่ายาง	หมู่ที่ 8
9.	ชุมชนประชาสามัคคี	หมู่ที่ 9
10.	ชุมชนหนองสนวน	หมู่ที่ 10

ภาพที่ 2.1 แผนที่ตำบลปะคำ

1.5 ประชากร

ตำบลปะคำมีประชากร จำนวน 7,061 คน แยกเป็นชาย 3,516 คน หญิง 3,545 คน จำนวนครัวเรือน 2,381 หลังคาเรือน เฉลี่ยความหนาแน่นของประชากรและครัวเรือนได้ดังนี้

1. ประชากร 117.09 คน : ตารางกิโลเมตร

2. หลังคาเรือน 39.48 หลังคาเรือน : ตารางกิโลเมตร

ตารางที่ 2.1 ประชากรในตำบลปะคำ

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนหลัง	ชื่อผู้นำชุมชน
1	ชุมชนบ้านปะคำ	321	342	663	240	นายเกลียว แก้วชาติ
2	ชุมชนบ้านปะคำ	412	460	872	380	นายธีระวุธ พูลพิชชน
3	ชุมชนบ้านโคกจั่ว	603	562	1,165	304	นายสมศักดิ์ มีเชื้อ
4	ชุมชนกองพระทราย	534	545	1,079	319	นายชิงชัย จงวงษ์
5	ชุมชนบ้านทุ่งไผ่	249	257	506	132	นางสุรัตน์ วิชาคำ
6	ชุมชนบ้านหนองบอน	261	270	531	189	นายบุญจันทร์ อ่อนเรือ
7	ชุมชนบ้านหนองกรด	206	192	398	130	นายยศภัทร เพิ่มชาติ
8	ชุมชนบ้านปายาง	503	516	1,019	376	นายสนาม พงษ์ศรีเจริญสุข
9	ชุมชนบ้านประชาสามัคคี	238	218	456	195	นายทองหล่อ ทั่นกระโทก
10	ชุมชนหนองสนวน	171	171	342	115	นายสากล ท้าวเงิน
รวม		3,516	3,545	7,061	2,381	

ตารางแสดงจำนวนประชากร การเกิด การตาย ย้ายเข้า ย้ายออก

ตารางที่ 2.2 ตารางแสดงจำนวนประชากร การเกิด การตาย ย้ายเข้า ย้ายออกในตำบลปะคำ

ปี พ.ศ.	จำนวนบ้าน	จำนวนครอบครัว	จำนวนประชากร			การเกิด	การตาย	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ความหนาแน่น
			ชาย	หญิง	รวม					
2556	2,282	2,381	3,508	3,532	7,040	71	19	96	88	116.75
2557	2,381	2,381	3,516	3,545	7,061	63	26	65	99	117.09
2558	2,494	2,494	3,490	3,549	7,039	129	43	171	267	116.73

ตารางแสดงจำนวนประชากร ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

จำแนกตามเพศและช่วงอายุ (เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย)

ตารางที่ 2.3 ตารางแสดงจำนวนประชากรในตำบลปะคำ

ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	รวม	ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	รวม
น้อยกว่า 1 ปี	33	39	72	33 ปี	53	58	111
1 ปี	42	48	90	34 ปี	59	61	120
2 ปี	47	40	87	35 ปี	62	50	112
3 ปี	55	43	98	36 ปี	58	76	134
4 ปี	45	37	82	37 ปี	71	60	131
5 ปี	58	39	97	38 ปี	53	64	117
6 ปี	43	46	89	39 ปี	64	53	117
7 ปี	47	47	94	40 ปี	77	72	149
8 ปี	51	38	89	41 ปี	64	77	141
9 ปี	58	34	92	42 ปี	62	64	126
10 ปี	52	41	93	43 ปี	56	60	116
11 ปี	48	46	94	44 ปี	62	62	124
12 ปี	45	53	98	45 ปี	64	43	107
13 ปี	46	32	78	46 ปี	57	48	105
14 ปี	42	44	86	47 ปี	68	56	124
15 ปี	38	46	84	48 ปี	56	42	98
16 ปี	45	44	89	49 ปี	49	54	103
17 ปี	65	53	118	50 ปี	44	49	93
18 ปี	42	51	93	51 ปี	66	59	125
19 ปี	63	54	117	52 ปี	51	46	97
20 ปี	51	59	110	53 ปี	38	53	91
21 ปี	33	40	73	54 ปี	54	44	98
22 ปี	46	38	84	55 ปี	37	33	70
23 ปี	38	58	96	56 ปี	37	43	80
24 ปี	40	48	88	57 ปี	36	35	71
25 ปี	46	40	86	58 ปี	24	54	78
26 ปี	45	37	82	59 ปี	20	39	59
27 ปี	46	42	88	60 ปี	35	39	74
28 ปี	33	53	86	61 ปี	35	35	70
29 ปี	55	29	84	62 ปี	28	37	65
30 ปี	69	48	117	63 ปี	35	43	78
31 ปี	40	47	87	64 ปี	18	42	60
32 ปี	50	51	101	65 ปี	30	26	56

ตารางแสดงจำนวนประชากร เทศบาลตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ (ต่อ)
จำแนกตามเพศและช่วงอายุ (เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย)

ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	รวม	ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	รวม
66 ปี	34	29	63	84 ปี	4	11	15
67 ปี	23	24	47	85 ปี	11	11	22
68 ปี	20	21	41	86 ปี	2	11	13
69 ปี	18	32	50	87 ปี	4	13	17
70 ปี	17	24	41	88 ปี	4	6	10
71 ปี	19	18	37	89 ปี	2	5	7
72 ปี	26	23	49	90 ปี	1	8	9
73 ปี	18	19	37	91 ปี	0	5	5
74 ปี	8	14	22	92 ปี	0	3	3
75 ปี	16	23	39	93 ปี	1	3	4
76 ปี	13	8	21	94 ปี	0	1	1
77 ปี	14	21	35	95 ปี	0	1	1
78 ปี	10	17	27	96 ปี	0	2	2
79 ปี	16	18	34	97 ปี	0	0	0
80 ปี	9	13	22	98 ปี	0	0	0
81 ปี	12	7	19	99 ปี	0	0	0
82 ปี	3	6	9	100 ปี	0	0	0
83 ปี	4	7	11	มากกว่า 100 ปี	0	2	2

หมายเหตุ : จำนวนประชากร ข้อมูลของ ตำบลปะคำ ท้องถิ่นเทศบาลตำบลปะคำ ของเดือน ก.พ. 2558

2. สภาพเศรษฐกิจ

2.1 อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกพืช รองลงมาคือด้านปศุสัตว์ การปศุสัตว์ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเป็นรายได้เสริมในลักษณะพอเพียง ผลผลิตทางการปศุสัตว์ที่สำคัญ ได้แก่ ไก่พื้นเมือง ไก่ไข่ เป็ด โค กระบือ และสุกร นอกจากนั้นยังประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม รับจ้างทั่วไปรับราชการอื่น ๆ มีรายได้ต่อหัว / ปี ประมาณ 25,000 บาท สังคมในตำบลปะคำยังมีลักษณะเป็นสังคมชั้นปฐมภูมิ ผูกพันแบบเครือญาติและทางวัฒนธรรมสูง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการนับถือศาสนา และยึดมั่นในจารีตประเพณี นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 99.5 และศาสนาคริสต์ ร้อยละ 0.5

2.2 หน่วยธุรกิจในเขตเทศบาล

2.2.1สถานประกอบการด้านพาณิชย์กรรม

- ก. สถานีบริการน้ำมัน 2 แห่ง
- ข. ตลาดสด 1 แห่ง
- ค. ร้านค้าทั่วไป 160 แห่ง
- ง. โรงแรม 1 แห่ง

2.2.2สถานประกอบการด้านบริการ

- ก. ธนาคาร 2 แห่ง
  - ธนาคารกรุงเทพ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2
  - ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8

3. สภาพสังคม

3.1 การศึกษา

ก.การศึกษาในระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา 4 แห่ง ดังนี้

3.1.1ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลปะคำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 จำนวน 1 แห่ง

ตารางที่ 2.4 ตารางแสดงจำนวนนักเรียนระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลปะคำ

ปี พ.ศ.	จำนวนเด็กนักเรียน			จำนวนครู			หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
2557	30	46	76	-	4	4	

3.1.2. ระดับประถมศึกษา มีสถานศึกษา 3 แห่ง ดังนี้

(1) โรงเรียนกองพระทราย ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4

ตารางที่ 2.5 ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนกองพระทรายในตำบลปะคำ

ปี พ.ศ.	จำนวนเด็กนักเรียน			จำนวนครู			หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
2557	41	36	77	2	7	10	รวมผู้บริหาร

(2) โรงเรียนทุ่งไผ่ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5

ตารางที่ 2.6 ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนทุ่งไผ่ในตำบลปะคำ

ปี พ.ศ.	จำนวนเด็กนักเรียน			จำนวนครู			หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
2557	29	23	52	4	1	5	รวมผู้บริหาร

(3) โรงเรียนโคกจิว ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3

ตารางที่ 2.7 ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนโคกจิวในตำบลปะคำ

ปี พ.ศ.	จำนวนเด็กนักเรียน			จำนวนครู			หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
2557	38	27	65	1	6	7	รวมผู้บริหาร

3.1.3 ระดับประถมศึกษาขยายโอกาสถึงมัธยมศึกษาตอนต้น มีสถานศึกษา 1 แห่ง

โรงเรียนอนุบาลปะคำ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1

ตารางที่ 2.8 ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนโคกจิวในตำบลปะคำ

ปี พ.ศ.	จำนวนเด็กนักเรียน			จำนวนครู			หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
2557	188	161	349	9	21	30	รวมผู้บริหาร

ข. การศึกษานอกระบบโรงเรียน

มีสถานศึกษา 1 แห่ง คือ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9

ตารางที่ 2.9 ตารางแสดงจำนวนนักเรียนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในตำบลปะคำ

ปี พ.ศ.	จำนวนเด็กนักเรียน			จำนวนครู	หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม		
2557	779	973	1,752	24	รวมผู้บริหาร

3.2 สถานที่สำหรับการกีฬาและนันทนาการ ดังนี้

1) สนามฟุตบอล	จำนวน 5 แห่ง
2) สนามบาสเกตบอล	จำนวน 3 แห่ง
3) สนามเซปักตะกร้อ	จำนวน 5 แห่ง
4) ห้องสมุดประชาชน	จำนวน 1 แห่ง
5) สนามเด็กเล่น	จำนวน 1 แห่ง
6) สนามวอลเลย์บอล	จำนวน 4 แห่ง

3.3 สาธารณสุข

- 1) โรงพยาบาลในเขตเทศบาลตำบลปะคำสังกัดรัฐบาล จำนวน 1 แห่ง เตียงคนไข้ 30 เตียง
- 2) ศูนย์บริการสาธารณสุข จำนวน 1 แห่ง
- 3) สถานพยาบาลเอกชน จำนวน 2 แห่ง
- 4) บุคลากรทางการแพทย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานพยาบาลในเขตเทศบาลตำบลปะคำ
  - แพทย์ จำนวน 3 คน
  - พยาบาล จำนวน 32 คน
  - เภสัชกร จำนวน 4 คน
  - ทันตแพทย์ จำนวน 3 คน
  - อสม. จำนวน 198 คน
- 1) ผู้เข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล
  - ผู้ป่วยใน 1,236 คน/ปี
  - ผู้ป่วยนอก 17,253 คน/ปี

ที่มาข้อมูล : โรงพยาบาลปะคำ ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2556 – เมษายน พ.ศ. 2557)

4.บริการพื้นฐาน

4.1ไฟฟ้า

- 1) ครั้วเรือนที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 1,500 ครั้วเรือน
- 2) ไฟฟ้าสาธารณะ จำนวน 70 จุด

4.2 การสื่อสาร

- 1) โทรศัพท์สาธารณะในเขตเทศบาลตำบลปะคำ จำนวน 14
- 2) ชุมสายโทรศัพท์ในเขตเทศบาลตำบลปะคำ จำนวน 1 แห่ง และเลขหมายที่ให้บริการ 200 หมายเลข และเครือข่ายรับสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ 4 แห่ง
- 3) ที่ทำการไปรษณีย์ จำนวน 1 แห่ง

4.3 ลักษณะการใช้ที่ดิน

- พื้นที่พักอาศัย 200 ไร่
- พื้นที่พาณิชยกรรม 12 ไร่
- พื้นที่ตั้งหน่วยงานของรัฐ 120 ไร่
- สวนสาธารณะ/นันทนาการ 20 ไร่
- พื้นที่เกษตรกรรม 2,523 ไร่
- พื้นที่ตั้งสถานศึกษา 45 ไร่

4.4 แหล่งน้ำ

- 1) หนอง บึง สระน้ำ จำนวน 7 แห่ง
- 2) คลอง ลำธาร จำนวน 2 แห่ง

5.ศักยภาพในตำบล

1. ท่าเลที่ตั้งมีทางหลวงหมายเลข 348 นางรอง – ปะคำ – อรัญ (นางรอง – อรัญ) ตัดผ่านทำให้สะดวกในการเดินทางระหว่างบุรีรัมย์กับภาคตะวันออก และทำให้การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรได้สะดวกยิ่งขึ้น และเป็นเส้นทางซึ่งเป็นที่พักท่องเที่ยวใช้เดินทาง

2. สภาพภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้และแหล่งน้ำ แหล่งน้ำสำคัญของอำเภอปะคำ ได้แก่ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงใหญ่ ท้องที่อำเภอปะคำ และห้วยลำมาศ ซึ่งไหลผ่านอำเภอปะคำตลอดทั้งปีและใช้หล่อเลี้ยงประชากรในอีก 2 อำเภอ ของจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ อำเภอนางรอง และอำเภอลำปลายมาศ ฯลฯ และหน่วยส่งเสริมและรักษาน้ำลำปลายมาศ (ฝ่ายปะคำ) ซึ่งเหมาะแก่การทำข้าว , มันสำปะหลัง , พืชสวน , และอื่นๆ

3. ด้านสินค้าโอท็อป อำเภอปะคำ มีสินค้าโอท็อปที่ขึ้นชื่อติดระดับห้าดาว ได้แก่ น้ำพริกป่าเหลียม (ตำบลปะคำ)

บทที่ 3 ปฏิบัติการในพื้นที่

การพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ สถาบันวิจัยและพัฒนาได้ดำเนินการในการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์รวมทั้งสิ้น 14 ตำบลซึ่งได้มีกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบและการมีส่วนร่วมจากทั้งชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภายในจังหวัดบุรีรัมย์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งในบทนี้จะได้นำเสนอการปฏิบัติการในพื้นที่ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ มีหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น
2. ประชุมชี้แจงกลุ่มผู้ใช้น้ำตำบลปะคำ
3. ปฏิบัติการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลพื้นฐานตำบลปะคำ
4. อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำผังน้ำตำบลปะคำ
5. อบรมเชิงปฏิบัติการตรวจสอบการจัดทำผังน้ำตำบลปะคำ
6. อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำตำบลปะคำ
7. อบรมเชิงปฏิบัติการกลั่นกรองการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งตำบลปะคำ
8. ประชุมพิจารณาส่งโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน(ร่วมกับหน่วยงานในจังหวัด)
9. อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกันกำหนดแหล่งน้ำที่ร่วมกันบริหารจัดการอย่างน้อย 1 แห่งของตำบลปะคำ
10. อบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันออกแบบการใช้น้ำเพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตภัณฑ์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ตำบลปะคำ
11. ปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรต้นแบบที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นตำบลปะคำ

1.ประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น

1.1 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินการของสถาบันวิจัยและการพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา ได้เล็งเห็นปัญหาที่สำคัญของการจัดสรรน้ำที่ไม่มีระบบ การวางแผนการผลิตและการใช้น้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ส่งผลกระทบต่อความต้องการใช้น้ำและการดำรงชีวิต จึงจัดตั้งโครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่จะปฏิรูปโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรด้วยการสนับสนุนให้มีแหล่งน้ำอย่างเพียงพอต่อความต้องการ และการวางระบบบริหารจัดการน้ำให้สอดคล้องกับการผลิตในชุมชน

สถาบันวิจัยและพัฒนาจึงได้ดำเนินการวางแผน จัดการประชุมชี้แจงร่วมกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น ในวันที่ ระหว่างวันที่ 28-30 มกราคม 2562 ณ ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาทำความเข้าใจและวางแผนการแก้ปัญหาาร่วมกัน ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินการของโครงการ เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการดำเนินงานของสถาบันวิจัยและการพัฒนา ประกอบด้วย 1.การจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนในแต่ละตำบล 2.การสำรวจพื้นที่แหล่งน้ำในแต่ละตำบล 3.การขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กองช่างองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถเรื่องการบริหารจัดการน้ำ

เป็นกรรมการที่ปรึกษา โดยมีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการกลุ่มในด้านของการดูแลและการจัดสรรน้ำ, การจัดเก็บน้ำ และการควบคุมตลอดจนการบำรุงรักษาดูแลแหล่งน้ำ

การประชุมชี้แจงด้านข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลปะคำ สถาบันวิจัยและพัฒนาได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพที่สามารถวิเคราะห์ถึงความต้องการใช้น้ำในระดับตำบลได้ โดยเน้นใช้ข้อมูลที่หน่วยงานท้องถิ่นในตำบลมีการเก็บข้อมูลอยู่แล้ว

- เช่น
- 1) ข้อมูลแหล่งน้ำสาธารณะที่ใช้ร่วมกันในตำบล
  - 2) ข้อมูลจำนวนครัวเรือนและประชากรในตำบล
  - 3) ข้อมูลพื้นที่การเกษตรและการปลูกพืชในแต่ละชนิด
  - 4) ข้อมูลด้านการเลี้ยงสัตว์ในตำบล เช่น จำนวน โค กระบือ เป็นต้น
  - 5) ข้อมูลรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน

ภาพที่ 3.1 และ 3.2 การประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น อำเภอปะคำ

2. ประชุมชี้แจงกลุ่มผู้ใช้น้ำตำบลปะคำ

2.1 ความเป็นมาของโครงการตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรองรับการจัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่มีความแห้งแล้งต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตเนื่องจากมีแหล่งเก็บน้ำที่จำกัด ประกอบกับไม่มีระบบบริหารจัดการน้ำในแหล่งน้ำที่หน่วยงานรัฐขุดสร้างให้ จึงทำให้แหล่งน้ำดังกล่าวมีคนรับผิดชอบหลักคือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น แต่ขณะเดียวกันภารกิจของหน่วยงานท้องถิ่นมีมากจึงทำให้การกำกับดูแลไม่ทั่วถึงจึงทำให้ไม่มีคนดูแลรับผิดชอบหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพของแหล่งน้ำ ปัญหาที่ตามมาคือเมื่อแหล่งน้ำขาดหรือพังเสียหาย ทุกคนได้แต่นั่งรอให้หน่วยงานมาซ่อมแซมโดยไม่ร่วมกันลุกขึ้นมาดำเนินการแก้ไขร่วมกัน ดังนั้นจากแนวนโยบายในระดับสูงของรัฐบาลจนถึงระดับท้องถิ่นมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำทั้งระบบตั้งแต่การจัดหาแหล่งน้ำ การเก็บกักน้ำ การจัดสรรน้ำ ให้แก่เกษตรกรเพื่อรองรับการผลิตและเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ด้วยการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นแบบแผนภายใต้ข้อมูลพื้นฐานที่ตรงกัน จึงจำเป็นต้องมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้นเพื่อให้เห็นกลุ่มคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ประกอบกับเพื่อให้เกิดการดูแลรักษาแหล่งน้ำให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพของน้ำ อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้ มีการประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐได้อย่างทันท่วงที จึงคาดว่า การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดจะทำให้เกิดการบริหารจัดการน้ำให้สัมพันธ์กับการผลิตผลทางการเกษตรได้อย่างเหมาะสม ภายใต้ฐานข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในระบบเดียวกันอย่างถูกต้อง

แม่นยำมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการขยายตัวด้านการผลิตสินค้าเกษตรอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคาดว่าจะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์มีรายได้ต่อหัวประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.2 การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ

ทรัพยากรแหล่งน้ำเป็นทรัพยากรพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ และเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ จากการขยายตัวของภาคการเกษตร อุตสาหกรรม ท่องเที่ยวและบริการ รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ได้ส่งผลให้ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำมีความหลากหลายและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน โดยได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบ จัดทำนโยบายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ รวมถึงการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับการมีธรรมาภิบาลในการจัดการน้ำ (Water Governance)

การบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำแบบบูรณาการ เป็นกระบวนการจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวข้องกับการจัดหาและพัฒนาการใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำให้คงอยู่และมีใช้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากทรัพยากรน้ำ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

ดังนั้นการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนต้องเป็นการบริหารจัดการแบบเครือข่ายเพื่อเป็นการแก้ปัญหาร่วมกันและสร้างอำนาจต่อรองให้กับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

2.3 บทบาทหน้าที่ของกลุ่มผู้ใช้น้ำตำบลปะคำ

บทบาทหน้าที่ของกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นการกำกับดูแล รักษาแหล่งน้ำในพื้นที่ตำบลที่กลุ่มรับผิดชอบ โดยแบ่งหน้าที่ตามบทบาทของสมาชิกคณะกรรมการกลุ่ม ดังนี้

1) ประธาน มีหน้าที่ เป็นประธานในการประชุมต่างๆ เพื่อรวมพลังในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประสานงานระหว่างกรรมการและสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ดำเนินการให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบกติกาขององค์กรผู้ใช้น้ำอย่างเคร่งครัด ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการน้ำ

2) รองประธาน มีหน้าที่ ทำงานตามที่ประธานมอบหมาย และทำงานแทนประธาน

3) เลขานุการ มีหน้าที่ ประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวสารแก่คณะกรรมการฯ และสมาชิกขององค์กรผู้ใช้น้ำ จัดทำระเบียบวาระการประชุมและเชิญผู้เข้าร่วมประชุม บันทึกการประชุม บันทึกกิจกรรม

4) ทรัพย์สิน มีหน้าที่ เกี่ยวกับการเงินของกลุ่ม จัดทำรายรับ-รายจ่าย เก็บเงิน และฝาก-ถอนเงิน

5) ปฏิคม มีหน้าที่ จัดเตรียมความพร้อมของสถานที่ประชุม ให้การต้อนรับ ดูแลสถานที่ทำการ ตลอดจนทรัพย์สิน (ถ้าไม่มีตำแหน่งปฏิคม ให้เป็นหน้าที่ของตำแหน่งเลขานุการ และสมาชิกกลุ่ม)

6) สมาชิกกลุ่ม มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มฯ และยอมรับคำตัดสินของประธานกลุ่ม ใช้น้ำตามที่จำเป็นเท่านั้น โดยไม่เอาเปรียบสมาชิกคนอื่น สอดส่อง ตรวจตรา รายงานความเสียหาย

7) คณะกรรมการที่ปรึกษากลุ่ม เป็นผู้ให้คำแนะนำในการบริหารงานของกลุ่ม ประกอบด้วยปลัดอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต./เทศบาลตำบล เกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอ นายช่างชลประทาน ผู้ทรงคุณวุฒิของสภาตำบล

2.4 การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ

กลุ่มผู้ใช้น้ำ คือ เกษตรกรซึ่งได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำ ฝาย ฯลฯ รวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อดำเนินการในการส่งน้ำ และการใช้ประโยชน์จากน้ำชลประทาน การดูแลรักษาระบบชลประทานภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มฯ

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำนอกเขตชลประทาน

1. เพื่อจัดสรรแบ่งปันน้ำระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้เพียงพอ ยุติธรรม และรวดเร็ว
2. เพื่อดูแล บำรุงรักษาอาคารชลประทาน ให้อยู่ในสภาพดี
3. เพื่อเป็นองค์กร มีตัวแทนในการติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ
4. เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรักและหวงแหนกิจกรรม และการชลประทานที่ก่อสร้างขึ้นมา
5. เพื่อให้เกษตรกรใช้น้ำอย่างประหยัด
6. เพื่อให้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกเกษตรกรเจ้าหน้าที่หน่วยงาน

ของรัฐ ในด้านวิชาการ กิจกรรมอื่น ๆ ทั้งในสถานที่นอกสถานที่

2.5 การจัดทำกฎระเบียบข้อบังคับการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

องค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำจะมีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินกิจกรรมได้ดีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามัคคีและความร่วมมือเป็นสำคัญ นอกจากนี้กฎระเบียบ-ข้อบังคับกลุ่มฯ ก็มีความสำคัญ จึงต้องมีการจัดทำขึ้นพร้อมกับการจัดตั้งกลุ่มเพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำกฎระเบียบ-ข้อบังคับประกอบด้วย

- สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการร่าง และลงมติร่วมกัน
- ต้องทำการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน
- ต้องนำมาใช้ให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างเสมอภาค

วัตถุประสงค์ของการจัดทำกฎระเบียบ-ข้อบังคับ

1. เพื่อให้คณะกรรมการบริหารกลุ่ม มีอำนาจในการควบคุมสมาชิก
2. เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำคุ้มค่าลงทุน
3. เพื่อควบคุมการใช้น้ำอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม
4. เพื่อให้มีการดูแลบำรุงรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุงแหล่งน้ำอย่างต่อเนื่อง
5. เพื่อให้กลุ่มเข้มแข็ง สามารถบริหารงาน พัฒนาอาชีพ มีรายได้ มีกิน มีใช้
6. เพื่อให้มีการอนุรักษ์น้ำ และสิ่งแวดล้อม

การใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับกลุ่มผู้ใช้น้ำฯ

1. เมื่อมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่งที่ประชุมกลุ่มเป็นผู้ร่วมออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ก่อนใช้จะต้องบันทึกไว้แล้วแจ้งให้สมาชิกผู้ใช้น้ำ ที่ปรึกษาทราบก่อนบังคับใช้

2. คณะกรรมการบริหารกลุ่ม ต้องมีความกล้า จริงใจ ในการควบคุมให้ปฏิบัติตาม
3. ปรับผู้ผิดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตามมติกลุ่ม โดยความเป็นธรรม
4. เมื่อมีผู้กระทำผิด คือ ไม่ยอมเสียค่าปรับให้ดำเนินการ ดังนี้

- หัวหน้ากลุ่มนำเรื่องเสนอผู้ใหญ่บ้านท้องที่เรียกปรับ ถ้าไม่เสียผู้ใหญ่บ้านนำเรื่องเข้าสภาตำบล กำหนดเรียกปรับ ถ้าไม่เสีย

- กำหนดเสนอเรื่องต่อนายอำเภอท้องที่ นายอำเภอเรียกปรับ ถ้าไม่เสียอีก

- หัวหน้ากลุ่ม หรือผู้ที่กลุ่มให้เป็นตัวแทน แจ้งความที่สถานีตำรวจท้องที่ และเตรียมพยานไว้ 2 คน เพื่อดำเนินคดี จนถึงศาลตัดสินจึงถึงที่สุด

- เสียค่าปรับ เสียที่หัวหน้ากลุ่ม ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เงินเข้าบำรุงรักษา กลุ่มเสียที่สถานีตำรวจ เงินเข้ารัฐ

การจัดทำร่างระเบียบข้อบังคับของกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ มีดังนี้

1. ให้คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำมีหน้าที่จัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญปีละครั้ง
2. การจัดประชุมย่อย ให้ดำเนินการตามแต่กรณีไป
3. คณะกรรมการให้มีหน้าที่ และความรับผิดชอบดังนี้

3.1 ควบคุมจัดรอบเวรการใช้น้ำให้เป็นอย่างยุติธรรม เพื่อสมาชิกได้รับน้ำอย่างทั่วถึง

3.2 ดูแลควบคุมการใช้น้ำและการปฏิบัติงานของผู้ดูแล ปิด - เปิด

3.3 จัดให้มีการซ่อมแซม บำรุงรักษาฝาย อาคารบังคับน้ำ และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ และเรียกสมาชิกร่วมกันสละแรงงานเพื่องานนี้

3.4 นำปัญหาและข้อเดือดร้อน ความต้องการของสมาชิกเข้าปรึกษาหารือในที่ประชุมคณะกรรมการ เพื่อร่วมแก้ปัญหา และระงับข้อพิพาทระหว่างสมาชิก

3.5 รวบรวมและเสนอปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้น้ำต่อเจ้าหน้าที่และฝ่ายปกครองท้องถิ่น

3.6 ดำเนินการปรับแก้สมาชิกที่ฝ่าฝืนข้อบังคับและปฏิบัติตามมติที่ประชุมใหญ่

4. คณะกรรมการให้อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี แต่เมื่อครบวาระแล้ว ให้คณะกรรมการ

มีอำนาจ บริหารงานต่อไปได้เท่าที่จำเป็น จนกว่าคณะกรรมการชุดใหม่จะได้รับมอบหมายให้ คณะกรรมการส่งมอบงานแก่คณะกรรมการชุดใหม่ให้เสร็จสิ้นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมสมาชิก

5. ในกรณีที่มีปริมาณน้ำน้อย ต้องมีการวางแผนการใช้น้ำ โดยการแบ่งรอบเวรการใช้น้ำ

ถ้าหากสมาชิกผู้ใช้น้ำผู้ใดมีการฝ่าฝืนลักลอบใช้น้ำ โดยยังไม่ถึงรอบเวรการใช้น้ำของตนเอง ถูกปรับ ดังนี้

- ครั้งที่ 1 ตักเตือน
- ครั้งที่ 2 ปรับ 100 บาท

6. สมาชิกผู้ใดทำลายซึ่งอาคารชลประทาน ประตูปิด-เปิดน้ำ ท่อส่งน้ำ และสิ่งก่อสร้างสาธารณะอื่นๆ ทำให้ท่อส่งน้ำเกิดการชำรุด เสียหาย ให้ดำเนินการซ่อมแซม จนสามารถใช้งานได้ และดำเนินคดีตามกฎหมาย

7. สมาชิกผู้ใช้น้ำควรร่วมกันในการดูแลขุดลอกแหล่งน้ำ, ขุดลอกลำห้วย, ขุดลอกคลองส่งน้ำ ระบบส่งน้ำอาคารบังคับน้ำ เอาเศษใบไม้ กิ่งไม้ เศษตะกอน บริเวณหน้าฝายประตูระบายน้ำและอื่นๆ ปีละหลายๆ ครั้ง และในวันสำคัญต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

8. ข้อตกลงร่วมกันนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ภายหลังตามความเหมาะสม หากมีการประชุมหรือพบข้อบกพร่อง

จากการประชุมดังกล่าว สถาบันวิจัยและพัฒนาได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ วันที่ ระหว่างวันที่ 28-30 มกราคม 2562 ณ ศูนย์อุดมศึกษาปะคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 3.3 และ 3.4 การประชุมจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ อำเภอปะคำ

3. ปฏิบัติการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลพื้นฐานตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

3.1 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ภายหลังจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานของตำบลปะคำ ซึ่งมีข้อมูลดังนี้

1.จำนวนประชากร /ครัวเรือน

จำนวนประชากร : รวมทั้งสิ้น จำนวน 7,061 คน แยกเป็นชาย 3,516 คน หญิง 3,545 คน

จำนวนครัวเรือน 2,381 หลังคาเรือน

2.พื้นที่ภายในตำบล : ตำบลปะคำมีพื้นที่ทั้งหมด 60.3 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ

37,687.5 ไร่

3.แหล่งน้ำสาธารณะในตำบล : 1) หนอง บึง สระน้ำ จำนวน 7 แห่ง 2) คลอง ลำธาร จำนวน

2 แห่ง

4.กิจกรรมการใช้น้ำ เกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกมัน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง

5.เลือกพื้นที่แหล่งน้ำ 1 แหล่งในตำบล

ตารางที่ 3.1 ข้อมูลพื้นฐานตำบลปะคำ

ชื่อแหล่งน้ำที่ 1 แหล่งที่เลือก	ฝายลำน้ามาต ตั้งอยู่ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ
ขนาด/ความจุ	- ความจุสุทธิ 50,000 ลูกบาศก์เมตร
การใช้ประโยชน์	เกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกมัน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง
จำนวนครัวเรือนที่ใช้แหล่งน้ำนี้	17 ครัวเรือน
รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน	19,620 บาท/เดือน
การประกอบอาชีพ	เกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง
กิจกรรมการใช้น้ำในแหล่งน้ำนี้	- มีปลูกข้าวที่ใช้แหล่งน้ำนี้ประมาณ 321 ไร่
1.พืช	- สัตว์เลี้ยงมี โค 107 ตัว กระบือ 14 ตัว เป็ด 38 ตัว สุกร 38 ตัว และ
2.สัตว์	ไก่ 81 ตัว
วิธีการบริหารจัดการร่วมกัน	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำร่วมกับสมาชิกในชุมชนร่วมดูแลรักษาแหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์ โดยมี เทศบาลปะคำ เป็นหน่วยงานของรัฐในพื้นที่คอยสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ

4. อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำผังน้ำตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

4.1 การจัดทำข้อมูลเพื่อการวางแผน-ผังน้ำระดับตำบล

การจัดทำข้อมูลเพื่อการวางแผนในการจัดทำผังน้ำระดับตำบลนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้ทราบถึงความต้องการใช้น้ำ (Water Demand) และต้นทุนน้ำที่มีอยู่ (Water Supply) ทั้งนี้เพื่อหาความสมดุลน้ำ (Water Balance) หมายถึง ความเสมอกัน ความเท่าเทียมกัน หรือความพอดีกันระหว่างต้นทุนน้ำที่มีอยู่และความต้องการใช้น้ำ สามารถเขียนเป็นสมการ คือ

$$\text{Water Supply} = \text{Water Demand}$$

ทั้งนี้การบริหารจัดการน้ำ จำต้องคำนึงถึงหลักความพอดีของสมการดังกล่าวเป็นสำคัญ เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในตำบล และทำให้เกิดความสมดุลของธรรมชาติด้วย ดังนั้นทุกตำบลจึงต้องคำนวณหาปริมาณความต้องการใช้น้ำ (Water Demand) และต้นทุนน้ำที่มีอยู่ (Water Supply) โดยคิดคำนวณจากสภาพพื้นที่ภายในตำบล มีรายละเอียดดังนี้

ความต้องการใช้น้ำ (Water Demand) ด้านอุปโภคบริโภค จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร ด้านการเกษตร ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง พืชสวน ไม้ผล ยางพารา คำนวณเป็นไร่ ด้านปศุสัตว์ โค กระบือ สุกร ไก่ เป็ด อื่น ๆ คำนวณเป็นตัว ด้านอุตสาหกรรม ประกอบธุรกิจ ประเภทโรงงาน โรงแรม รีสอร์ท อื่น ๆ

ต้นทุนน้ำที่มีอยู่ (Water Supply) คิดคำนวณจากแหล่งน้ำที่มีอยู่ในตำบล ขนาดและปริมาณกักเก็บหลังจากนั้นจึงนำปริมาณต้นทุนน้ำที่มีอยู่ (Water Supply) ลบด้วยความต้องการใช้น้ำ (Water Demand) ผลลัพธ์ที่ได้คือปริมาณการใช้น้ำของตำบล โดยจะต้องจัดทำผังน้ำเพื่อการพัฒนาเป็นลำดับต่อไป

4.2 การจัดทำผังน้ำระดับตำบล

ผังน้ำ (River Schematic Diagram) คือ แผนผังแสดงเส้นทางน้ำและสถานการณ์น้ำจากข้อมูลการตรวจวัดน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ โดยใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจโดยง่าย โดยใช้เครื่องมือได้แก่แผนที่ ภาพถ่ายดาวเทียม เครื่องระบุพิกัดจุด (GPS) คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ อุปกรณ์เครื่องเขียน

ขั้นตอนการจัดทำผังน้ำระดับตำบล

1) ตีกระดาษลอกลายลงบนแผนที่ภาพถ่ายดาวเทียมที่แสดงเส้นชั้นความสูง และอาณาเขตของพื้นที่ตำบลปะคำ

2) ใช้ปากกาเมจิกวาดเส้นทางน้ำ และแหล่งน้ำ เช่น ห้วย สระ คลอง บึง ลงบนกระดาษลอกลายวาด โดยใช้เส้นตรงแทนเส้นทางน้ำ ลูกศรแทนทิศทางการไหล รูปเรขาคณิตต่าง ๆ แทนแหล่งน้ำ และเขียนชื่อพร้อมความจุของแหล่งน้ำนั้น ๆ

3) คัดลอกลักษณะรูปแบบของเส้นทางน้ำ ทิศทางการไหล และแหล่งน้ำใส่กระดาษชาร์ต โดยการคัดลอกนั้นให้วาดโดยให้ทิศทางการไหลของน้ำมีมุมตั้งฉาก 90 องศา เพื่อง่ายต่อการอ่านแผนที่และการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อแสดงให้เห็นรูปแบบ และรายละเอียดของกระบวนการสร้างผังน้ำ

4) สร้างเส้น หรือรูปทรงของจุดที่ต้องการพัฒนาด้วยปากกาที่มีสีแตกต่างจากในกระดาษชาร์ต เพื่อให้สังเกตเห็นได้ง่าย และต้องเขียนชื่อ พร้อมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ

ซึ่งตำบลปะคำ ได้รับการอบรมเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2563 สถานที่ ห้องประชุมศิวิลัลยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาพที่ 3.5 และ 3.6 อบรมทำฝั้้งน้ำตำบลปะคำ

5. อบรมเชิงปฏิบัติการตรวจสอบการจัดทำฝั้้งน้ำตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

5.1 ตรวจสอบความถูกต้องของการเขียนฝั้้งน้ำ สัญลักษณ์ เส้น สี องค์ประกอบอื่น ๆ

การตรวจสอบความถูกต้องของการเขียนฝั้้งน้ำในระดับตำบลที่ดึ้นนั้มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ตรวจสอบลักษณะเส้นทางน้ำในฝั้้งน้ำให้เป็นแนวเส้นตรง กรณีที่มีการเปลี่ยนทิศทาง ให้ลากเส้นทำมุมให้ชัดเจน และแยกขนาดของเส้นน้ำหลัก เส้นสาขา และเส้นแขนงให้ชัดเจน
2. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแหล่งน้ำ และโครงการ/โครงสร้างแหล่งน้ำ ใส่ข้อมูลโครงการ/โครงสร้างแหล่งน้ำที่สามารถบริหารจัดการน้ำได้ เช่น ฝาย อ่างเก็บน้ำ และอื่นๆให้ครบถ้วนชัดเจน โดยพิจารณาทุกจุดที่มีการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำในลำน้ำ เช่น จุดที่มีการต้งน้ำไปใช้ จุดที่มีการกักเก็บปริมาณน้ำ เป็นต้น

3.ตรวจสอบข้อมูลอื่นๆ

- ทิศทางการไหลของน้ำ
- รายละเอียดของแหล่งน้ำหรือโครงสร้างน้ำ เช่น ชื่อ ขนาด ความจุ อัตราการไหล
- ชื่อฝั้้งน้ำ
- ทิศ
- คำอธิบายสัญลักษณ์

5.2 วางแผนในการพัฒนาแหล่งน้ำภายในตำบล ทิศทางการไหลของน้ำ สภาพภูมิศาสตร์อื่น ๆ

ระดมความคิดจากสมาชิกภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ นำมาต่อยอดแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำภายในตำบล แสดงพื้นที่แหล่งน้ำที่สามารถนำมาปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาต่อไป จากองค์ความรู้ของการเขียนฝั้้งน้ำ เช่น ทิศทางการไหลของน้ำ แสดงเห็นถึงเส้นทางไหลของน้ำ โดยปกติน้ำจะไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำเสมอ เมื่อทราบข้อมูลดังกล่าว ก็จะสามารถวางแผนการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 บอกตำแหน่งของแหล่งน้ำที่จะพัฒนา พร้อมระบุผู้ได้-เสียประโยชน์

กำหนดแนวทางการวางแผนพัฒนา จากการเลือกแหล่งน้ำที่สามารถพัฒนาได้ โดยการแสดงความคิดเห็นและมีมติร่วมกันในการเลือกพื้นที่แหล่งน้ำที่สำคัญและการใช้ประโยชน์มากที่สุด และต้องสร้างองค์ความรู้ให้กับสมาชิกภายในกลุ่มจากการเสียสละพื้นที่บางส่วนในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่ง มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และแนวทางการแก้ไข เช่น การทำฝาย โครงการแก้มลิง การขุดลอก เป็นต้น

ซึ่งตำบลปะคำ ได้รับการอบรมเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2563 สถานที่ ห้องประชุมเฟื่องฟ้า อาคารเฉลิมพระเกียรติ 50 พรรษามหาชิราลงกรณ์ (อาคาร 15) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาพที่ 3.7 การวางแผนในการพัฒนาแหล่งน้ำภายในตำบล

6. อบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

6.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการ

คำว่า “โครงการ” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Project” ซึ่งหมายถึง แผนงานย่อยที่ประกอบด้วย กิจกรรม หรืองานหลายงานที่ระบุรายละเอียดชัดเจน อาทิ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ระยะเวลาดำเนินการ วิธีการหรือขั้นตอนในการดำเนินงาน พื้นที่ในการดำเนินงาน งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานตลอดจน ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ

แผนงานที่ปราศจากโครงการย่อมเป็นแผนงานที่ไม่สมบูรณ์ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้ ดังนั้นการเขียนโครงการขึ้นมารองรับแผนงาน ย่อมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะทำให้ง่ายในการ ปฏิบัติ และง่ายต่อการติดตามและประเมินผลเพราะถ้าโครงการบรรลุผลสำเร็จ นั้นหมายความว่าแผนงาน และนโยบายนั้นบรรลุผลสำเร็จด้วย

โครงการจึงเปรียบเสมือนพาหนะที่นำแผนปฏิบัติการไปสู่การดำเนินงานให้เกิดผล เพื่อไปสู่จุดหมาย ปลายทางตามที่ต้องการ อีกทั้งยังเป็นจุดเชื่อมโยงจากแผนงานไปสู่แผนเงิน และแผนคนอีกด้วย ดังนั้น โครงการจึงมีความสัมพันธ์กับแผนงาน (Program) และนโยบาย (Policy) จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจาก ลักษณะที่เป็นนามธรรมไปสู่ลักษณะที่เป็นรูปธรรมนั้นจะทำให้หน่วยงานสามารถปฏิบัติได้

6.2 โครงสร้างของโครงการ

การเขียนโครงการจะต้องรู้และเข้าใจโครงสร้างของโครงการเสียก่อนว่าประกอบไปด้วยส่วนใดบ้าง ซึ่ง โดยทั่วไปโครงสร้างของโครงการประกอบด้วย

1. ชื่อโครงการ

การตั้งชื่อโครงการต้องมีความชัดเจน เหมาะสม และเฉพาะเจาะจง เป็นที่เข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้นำ โครงการไปใช้หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการชื่อโครงการจะบอกให้ทราบว่าจะทำสิ่งใดบ้าง โครงการที่จัดทำ ขึ้นนั้นทำเพื่ออะไรชื่อโครงการโดยทั่วไปควรจะต้องแสดงลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติลักษณะเฉพาะของโครงการ และจุดมุ่งหมายของโครงการ นอกจากนี้การเขียนโครงการบางโครงการ นอกจากจะมีชื่อโครงการแล้ว ผู้เขียน โครงการอาจจะบุชื่อแผนงานไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเป็นการแสดงให้เห็นว่า โครงการที่กำหนดขึ้นอยู่ในแผนงานอะไร สามารถสนับสนุนและสอดคล้องกับแผนงานนั้นได้หรือไม่ มากน้อย เพียงใด การระบุระดับแผนงานทำให้มองเห็นภาพในมุมกว้างมากขึ้น และช่วยป้องกันปัญหาการทำโครงการที่ คิดแบบแยกส่วนได้ในระดับหนึ่ง

2. ที่ตั้งโครงการ

2.1 บริเวณบริเวณหัวงาน

พิกัดในแผนที่ทหารมาตราส่วน 1:50,000 ลำดับชุด (Series) L7018 ระวัง (Sheets)

พิกัด E..... N.....

ตำแหน่งที่ตั้งของจุดเริ่มต้นของโครงการ ซึ่งสามารถดูได้จากแผนที่ทหาร ตามมาตราส่วน 1: 50,000

2.3 อาคารในลำนน้ำบริเวณใกล้เคียงกับจุดที่พิจารณาโครงการ

ลักษณะอาคาร (ระบุหน่วยงานและปีที่ก่อสร้าง)

การก่อสร้างตึก หรือสิ่งปลูกสร้างบริเวณที่ตั้งโครงการนั้น ให้ระบุหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการสร้าง และระบุปีที่ก่อสร้างให้ชัดเจน เพื่อประเมินว่ามีสภาพความคงทนที่ปีสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งปลูกสร้างนั้นได้หรือไม่

พิกัดในแผนที่ทหารมาตราส่วน 1:50,000 ลำดับชุด (Series) L7018 ระวัง (Sheets)

พิกัด E..... N.....

ตำแหน่งที่ตั้งของอาคารที่ก่อสร้างในบริเวณของโครงการ ซึ่งสามารถดูได้จากแผนที่ทหาร ตามมาตราส่วน 1: 50,000

3. เรื่องเดิม (ที่มา)

เป็นส่วนสำคัญที่แสดงถึงปัญหาความจำเป็นหรือความต้องการที่ต้องมีการจัดทำโครงการขึ้นเพื่อแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการขององค์กร ชุมชน หรือท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้นในการที่มาของโครงการนั้น ผู้เขียนโครงการจำเป็นต้องเขียนแสดงให้เห็นถึงปัญหาหรือความต้องการ พร้อมทั้งระบุเหตุผลและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อสนับสนุนการจัดทำโครงการอย่างชัดเจน นอกจากนี้จะต้องเชื่อมโยงให้เห็นว่าโครงการที่เสนอนี้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ แผนยุทธศาสตร์ หรือนโยบายของชุมชน ท้องถิ่น องค์กร หรือหน่วยงานเจ้าของโครงการและเป็นการวางรากฐานไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ในอนาคตขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่ได้จัดทำขึ้น

4. วัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการทุกโครงการจำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเป็นเครื่องชี้แนวทางในการดำเนินงานของโครงการ โดยวัตถุประสงค์จะเป็นข้อความที่แสดงถึงความต้องการที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ภายในโครงการให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อความที่ใช้เขียนวัตถุประสงค์จะต้องชัดเจนไม่คลุมเครือ สามารถวัดและประเมินผลได้ โครงการแต่ละโครงการสามารถมีวัตถุประสงค์ได้มากกว่า 1 ข้อ ลักษณะของวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับระดับและขนาดของโครงการ เช่น ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่ วัตถุประสงค์ก็จะมีลักษณะที่กว้างเป็นลักษณะวัตถุประสงค์ทั่วไป หากเป็นโครงการขนาดเล็ก สามารถลงปฏิบัติการในพื้นที่เป้าหมายหรือปฏิบัติงานในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงเฉพาะอย่าง วัตถุประสงค์ก็จะมีลักษณะเฉพาะ หรือโดยทั่วไปจะเรียกว่า วัตถุประสงค์เฉพาะ อย่างไรก็ตามการเขียนวัตถุประสงค์ในโครงการแต่ละระดับ แต่ละขนาดจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันวัตถุประสงค์ของโครงการย่อย จะต้องสัมพันธ์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการขนาดใหญ่

การเขียนวัตถุประสงค์ควรจะต้องคำนึงถึงลักษณะที่ดี 5 ประการ หรือจะต้องกำหนดขึ้นด้วยความฉลาด (SMART) ดังนี้

S = Sensible (เป็นไปได้) หมายถึง วัตถุประสงค์จะต้องมีความเป็นไปได้ ในการดำเนินงานโครงการ

M = Measurable (วัดได้) หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องสามารถวัดและประเมินผลได้

A = Attainable (ระบุสิ่งที่ต้องการ) หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ดีต้องระบุสิ่งที่ต้องการดำเนินงาน อย่างชัดเจนและเฉพาะเจาะจงมากที่สุด

R = Reasonable (เป็นเหตุเป็นผล) หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ดีต้องมีความเป็นเหตุเป็นผลในการปฏิบัติ

T = Time (เวลา) หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีขอบเขตของเวลาที่แน่นอนในการปฏิบัติงาน การเขียนวัตถุประสงค์ของโครงการมีลักษณะเป็นวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติการที่สามารถแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย ดังนั้นการเขียนวัตถุประสงค์จึงควรใช้คำ ที่แสดงถึงความตั้งใจ และเป็นลักษณะเชิงพฤติกรรมเพื่อแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานโครงการ เช่นคำว่า อธิบาย พรรณนา เลือกรสร ระบุ สร้างเสริม ประเมินผล ลำดับแยกแยะ แจกแจง กำหนดรูปแบบ และแก้ปัญหา เป็นต้น ดังตัวอย่างการเขียนวัตถุประสงค์โครงการ เช่น

- เพื่อให้สามารถอธิบายถึงวิธีการเขียนโครงการได้
- เพื่อให้สามารถเลือกรสรวิธีการอันเหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพนิสิตฝึกสอน
- เพื่อให้สามารถระบุขั้นตอนในการเตรียมโครงการสอนเกษตรได้
- เพื่อให้สามารถจำแนกแยกแยะข้อดีและข้อเสียของการฝึกงานเกษตรภายในฟาร์ม

นอกจากนี้ยังมีคำที่ควรหลีกเลี่ยง ในการใช้เขียนวัตถุประสงค์ของโครงการ เพราะเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ไม่แสดงแนวทางการปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ ยกต่อการวัดและประเมินผลการดำเนินงานได้ คำดังกล่าวได้แก่คำว่า เข้าใจ ทราบ ค้นเคย ชาบซึ่ง รู้ซึ่ง เชื่อ สนใจ เคยชิน สำนึก และยอมรับ เป็นต้น ดังตัวอย่างประโยค ต่อไปนี้

- เพื่อให้เข้าใจถึงการดำเนินงานโครงการ
- เพื่อให้สามารถทราบถึงความเป็นมาของปัญหาการปฏิบัติการ
- เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งในพระศาสนา

สำหรับการเขียนเป้าหมาย ต้องเขียนให้ชัดเจนเพื่อแสดงให้เห็นผลงานหรือผลลัพธ์ที่ระบุคุณภาพ หรือปริมาณงานที่คาดว่าจะทำให้บังเกิดขึ้นในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งการกำหนดผลงานอาจกำหนดเป็นร้อยละ หรือจำนวนหน่วยที่แสดงปริมาณหรือคุณภาพต่าง ๆ

5. สภาพทั่วไปของพื้นที่โครงการ

5.1 สภาพภูมิประเทศ

กล่าวถึงบริเวณที่ร้องขอโครงการ บรรยายถึงสภาพลักษณะภูมิประเทศ ในภาพรวมครอบคลุม ทั้งพื้นที่โครงการ อาณาบริเวณใกล้เคียง สภาพพื้นดิน การประกอบอาชีพของประชาชนในบริเวณนั้น ๆ และกลุ่มน้ำที่ทำการศึกษาจาก. ต้นน้ำไล่เลียงไป จนถึงจุดบรรจบน้ำที่จะไหลลงมา

5.2 สภาพลำน้ำบริเวณหัวงาน

กล่าวถึงสภาพลำน้ำบริเวณที่ตั้งหัวงานโครงการ ว่ามีขนาดความยาว ความกว้าง และความลึกเป็นเท่าใด ต่อไปถึงลำห้วยไหนบ้าง มีน้ำไหลตลอดปีหรือไม่ ดังนี้

ชื่อลำน้ำจุดที่ตั้งโครงการ.....ขนาดของลำน้ำ [ ] ใหญ่ [ ] กลาง [ ] เล็ก

เป็นสาขาของลำน้ำ.....

อยู่ในเขตลุ่มน้ำ.....

พื้นที่รับน้ำโดยประมาณ.....ตร.กม.

ปริมาณน้ำที่คาดว่าจะไหลผ่านหัวงานเฉลี่ย.....ลบ.ม./ปี

ปริมาณการไหลของน้ำ [ ] แรง [ ] ค่อนข้างแรง [ ] ปานกลาง [ ] น้อย [ ] ไม่มีน้ำไหล

สภาพการไหลของน้ำ [ ] สม่าเสมอไหลตลอดปี [ ] ไม่สม่าเสมอ

ลักษณะของทางน้ำ [ ] หินฟืด [ ] หินลอย [ ] กรวดทราย [ ] ตะกอนทราย

[ ] ตะกอนดินเหนียว [ ] อื่น ๆ.....

ขนาดความกว้างของท้องลำน้ำ.....เมตร ความลึกน้ำสูงสุด.....เมตร ความลึกปกติ.....เมตร

ระดับน้ำปีปกติ.....

ระดับน้ำปีประวัติน้ำ.....

ภาพถ่ายระดับน้ำอ้างอิง.....

5.3 สภาพธรณีวิทยาบริเวณห้วยงาน

กล่าวถึงสภาพของผิวดินบริเวณที่ตั้งโครงการ ว่ามีสภาพดินเป็นเช่นไร ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายใน และภายนอกที่มีอิทธิพล ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นผิว

สภาพรูปตัดขวางของลำน้ำบริเวณห้วยงาน เป็น หน้าตัดรูปสี่เหลี่ยมคางหมู อื่น ๆ .....

ขนาดความกว้างของท้องลำน้ำ.....เมตร ลาดตลิ่งด้านซ้าย 1 :..... ลาดตลิ่งด้านขวา 1 :.....

ความสูงของตลิ่งลำน้ำ.....เมตร

สภาพของดินข้างตลิ่งบริเวณห้วยงาน [ ] หน้าผาหิน [ ] หินลอย [ ] ดินลูกรัง

[ ] ดินเหนียว [ ] อื่น ๆ .....

5.4 สภาพพื้นที่โครงการตั้งอยู่ในเขต

พื้นที่ป่าไม้บริเวณต้นน้ำ มีลักษณะ

[ ] ที่สาธารณะประโยชน์ [ ] เขตป่าสงวน [ ] เขตอุทยานฯ

[ ] เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า [ ] เขตปฏิรูปที่ดิน [ ] อื่น ๆ .....

ระบุชื่อเขต.....

5.5 สภาพการทำการเกษตรกรรมในเขตพื้นที่รับประโยชน์

5.5.1 ก่อนมีโครงการ

กล่าวถึงเกษตรกร หรือชาวบ้านผู้ใช้น้ำในบริเวณพื้นที่โครงการนั้น ทำนา ทำสวน ป่าละไ้ไร่ ได้ผลผลิตกี่ตัน ใช้ต้นทุนเท่าใด ราคาที่ดินบริเวณนั้น ๆ

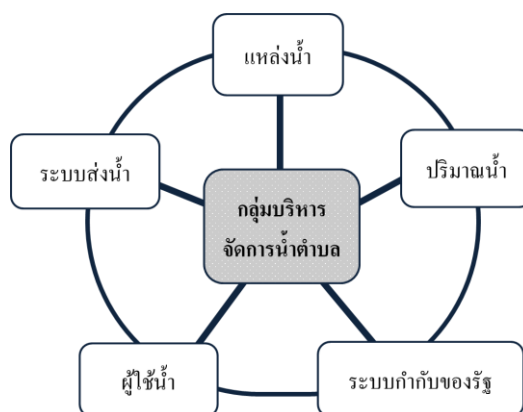
5.5.2 หลังมีโครงการ

กล่าวถึงเกษตรกร หรือชาวบ้านผู้ใช้น้ำในบริเวณพื้นที่โครงการนั้น ภายหลังจากการมีโครงการมาลงแล้ว ได้ผลผลิตจากการทำนา ทำสวน ป่าละไ้ไร่ ได้ผลผลิตกี่ตัน ใช้ต้นทุนเท่าใด

7. อบรมเชิงปฏิบัติการกลั่นกรองการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

7.1 ปัจจัยของระบบบริหารจัดการน้ำ

ระบบของการบริหารจัดการน้ำนั้นเป็นส่วนที่สำคัญที่ทั้งหน่วยงานรัฐ และกลุ่มบริหารจัดการน้ำต้องเข้าใจเพื่อให้สามารถมองภาพรวมของการดำเนินการแก้ไขปัญหาภัยแล้งในจังหวัดบุรีรัมย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ภาพที่ 3.8 ปัจจัยของระบบบริหารจัดการน้ำ

1) (Resource System) แหล่งน้ำ หมายถึง น้ำนิ่ง (น้ำในสระ หนอง บึง กุด อ่างเก็บน้ำ ฯลฯ) และน้ำไหล (แม่น้ำสายหลัก แม่น้ำสาขา ลำน้ำ ลำห้วย คลอง ฯลฯ) ซึ่งมีที่ตั้งแน่นอนและมีระบบนิเวศที่เหมาะสมให้เกิดการหมุนเวียนขึ้นลงของน้ำอย่างเป็นปกติอยู่

2) (Resource Unit) ปริมาณน้ำ หมายถึง ปริมาณน้ำที่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมซึ่งในแต่ละช่วงเวลาจะมีปริมาณที่ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับหลายเหตุปัจจัย เช่น ความชื้นสัมพัทธ์ไม่เท่ากัน อุณหภูมิไม่เท่ากัน ปริมาณน้ำฝนไม่เท่ากัน เป็นต้น

3) (Governance System) ระบบกำกับของรัฐ หมายถึง การเข้ามามีกำกับดูแลทรัพยากรน้ำสาธารณะ โดยรัฐแต่ละแห่งจะมีความเข้มข้นต่างกัน หรือแต่ละประเทศก็จะมีภารกิจงานต่างกันขึ้นอยู่กับกรอบแบบระบบของแต่ละประเทศ เช่น ในท้องถิ่นของจังหวัดบุรีรัมย์มีการดูแลแหล่งน้ำอยู่หลายระบบขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นเจ้าของแหล่งน้ำนั้น กล่าวคือ หากแหล่งน้ำอยู่พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติก็ต้องใช้น้ำตามกฎหมายของป่าสงวนแห่งชาติ หากอยู่ในที่สาธารณะก็ต้องอยู่ในอำนาจของนายอำเภอซึ่งปกติท่านจะมอบอำนาจให้นายกองการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ดูแลหรือก่อนใช้น้ำจะต้องมีการประชุมเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันทุกฝ่ายก่อนตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม เป็นต้น

4) (Actors) ผู้บริหารจัดการน้ำ หมายถึง การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการเพื่อร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ประกอบด้วย ผู้นำในส่วนราชการ ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน เกษตรกร ชาวบ้านที่สนใจด้านการบริหารจัดการน้ำ รวมตัวกันจัดตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจทางปกครองของนายอำเภอแต่ละอำเภอเป็นคนลงนามแต่งตั้งให้มีกลุ่มบริหารจัดการน้ำเพื่อดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำ รวบรวมข้อมูล ดูแลรักษาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เป็นต้น

5) (Irrigation) ระบบส่งน้ำ หมายถึง ในแหล่งน้ำแต่ละแหล่งหากจะให้อำนาจใช้งานได้เพื่อประโยชน์โดยรวมก็ต้องมีระบบกระจายน้ำไปยังพื้นที่เป้าหมาย ดังนั้นระบบส่งน้ำนี้ถือว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีความจำเป็นในการจัดสรรน้ำไปยังพื้นที่เกษตรที่ต้องการเพาะปลูกพืชและพื้นที่ต้องการน้ำอุปโภคบริโภคในพื้นที่ต่าง ๆ ตามขอบเขตที่กำหนด

6) (User) ผู้ใช้น้ำ หมายถึง กลุ่มผู้ใช้น้ำถือเป็นปัจจัยสำคัญอีกด้านหนึ่งเนื่องจากระบบทั้งหมดที่ถูกออกแบบมาให้สามารถรองรับความต้องการของมนุษย์ ดังนั้นกลุ่มผู้ใช้น้ำจึงถือว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระบบที่ดีขึ้น หากมีความเป็นธรรมมากขึ้นหรือเลวลงก็จะขึ้นอยู่กับปัจจัยนี้เป็นตัวชี้วัดนั่นเอง

7.2 ผู้ตรวจโครงการ / ผู้กลั่นกรอง ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานภายในจังหวัดบุรีรัมย์ดังนี้

1. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดบุรีรัมย์
2. สภาเกษตรกร จังหวัดบุรีรัมย์
3. โครงการชลประทาน จังหวัดบุรีรัมย์
4. สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์
5. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ซึ่งได้พิจารณาตรวจสอบกลั่นกรองความถูกต้องของโครงการ พร้อมทั้งสอบถามถึงสภาพการใช้งานของแหล่งน้ำ ผู้ได้รับประโยชน์ของโครงการและผู้เสียประโยชน์ รวมถึงโครงการที่จะทำการก่อสร้างผ่านพื้นที่ของใครบ้างและได้มีการเจรจาตกลง ทั้งนี้ผู้แทนยังได้แนะนำการวางแผนการดำเนินการจัดการน้ำแก่กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำเพิ่มเติม

การอบรมเชิงปฏิบัติการกลั่นกรองการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2563 สถานที่ ห้องประชุมวิจัย 1 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาพที่ 3.9 และ 3.10 การประชุมตัวแทนหน่วยงานสนับสนุนเพื่อเตรียมการกลั่นกรองโครงการ

8. ประชุมพิจารณาส่งโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน(ร่วมกับหน่วยงานในจังหวัด)

ภายหลังจากที่โครงการพัฒนาแหล่งน้ำของตำบลปะคำ อำเภอปะคำ ได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญจากองค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้ยื่นโครงการเสนอขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายในจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุน ส่งเสริม และต่อยอดในด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน รวมถึงการใช้น้ำในด้านการเกษตร ปศุสัตว์และอุตสาหกรรม ซึ่งหน่วยงานภายในจังหวัดบุรีรัมย์ที่สามารถยื่นโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน มีดังนี้

1. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดบุรีรัมย์

เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการสาธารณภัยอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็นศูนย์กลาง ในการพัฒนาประสิทธิภาพระบบการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อให้ประชาชนได้รับการดูแลเอาใจใส่ ให้มีความปลอดภัย และไม่ได้รับความสูญเสียด้านชีวิต และทรัพย์สินที่สืบเนื่องจากสาธารณภัย

สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ที่ ศูนย์ราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ชั้น 3 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โทรศัพท์ 044666556-9

2. สภาเกษตรกร จังหวัดบุรีรัมย์

สภาเกษตรกรจังหวัด เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรและองค์กรเกษตรกรภายในจังหวัด พร้อมทั้งเป็นหน่วยงานที่คอยประสานนโยบายและการดำเนินงานระหว่างองค์กรเกษตรกร เกษตรกร สถาบันวิจัย สถาบันการศึกษาและหน่วยงานรัฐ และยังส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มขององค์กรเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และยุวเกษตรกรในจังหวัดในรูปแบบต่าง ๆ สภาเกษตรกรยังเป็นตัวแทนเกษตรกรในการเสนอแนะนโยบายและแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรมรวมทั้งราคาผลผลิตทางเกษตรกรรมที่ไม่เป็นธรรมต่อสภาเกษตรกรแห่งชาติ และคอยให้คำปรึกษาและขอแนะนำแก่เกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกร

สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ที่ศูนย์ราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ชั้น2 ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โทร,โทรสาร 044-666506

3. โครงการชลประทาน จังหวัดบุรีรัมย์

โครงการชลประทานบุรีรัมย์ สำนักชลประทานที่ 8 กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการพัฒนาแหล่งน้ำและเพิ่มพื้นที่ชลประทานตามศักยภาพของกลุ่มน้ำให้เกิดความสมดุล บริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการให้เพียงพอ ทัวถึง และเป็นธรรม ดำเนินการป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำตามภารกิจอย่างเหมาะสม และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาแหล่งน้ำและบริหารจัดการน้ำ

โครงการชลประทานบุรีรัมย์ ตำบลบ้านบัว อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ 31000 โทรศัพท์ / โทรสาร 0 4463 7205

4. สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์

สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ มีอำนาจหน้าที่ในการแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติไปเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการวางแผน และเครือข่ายสารสนเทศของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเป็นศูนย์สารสนเทศของจังหวัดเพื่อการบริหารและวางแผนพัฒนาจังหวัด จัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ดำเนินการตามแผน กำกับและติดตามผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ นโยบาย และแผนพัฒนาจังหวัด รวมทั้งประสานการจัดทำแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด จัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดหรือคำของบประมาณของจังหวัด และประสานการจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปีของกลุ่มจังหวัดหรือคำของบประมาณของกลุ่มจังหวัด ดำเนินการด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลและการพัฒนาระบบราชการของจังหวัด และอำนวยการ ประสาน ปฏิบัติงาน และสนับสนุนงานอันเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัด

สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ที่ ศาลากลางจังหวัดบุรีรัมย์ เขาระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31000 โทรศัพท์: 044 666 563 โทรสาร : 044 666 563

5. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เปิดสอนในหลักสูตรระดับปริญญาตรี ถึงปริญญาเอก ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาบัณฑิตที่มีความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองและพร้อมที่จะพัฒนาท้องถิ่นดังเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย “บัณฑิตมีสำนึกดี มีความรู้คู่คุณธรรม นำชุมชนพัฒนา” ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ยังมียุทธศาสตร์ด้านที่ 1 คือ การพัฒนาท้องถิ่น เป็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ทั้งในจังหวัดบุรีรัมย์และพื้นที่อื่น ๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ที่ 439 ถนนจิระ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31000 โทรศัพท์ : 044-611221 โทรสาร : 044-612858

ทั้งนี้กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ยื่นเสนอโครงการต่อหน่วยงานดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2563 ณ หอประชุมวิชาอัตศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาพที่ 3.11 และ 3.12 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำได้เสนอโครงการ

9. อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกำหนดแหล่งน้ำที่ร่วมกันบริหารจัดการอย่างน้อยตำบลละ 1 แห่ง ของ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

9.1 การประชุมเพื่อกำหนดแหล่งน้ำที่ร่วมกันบริหารจัดการ

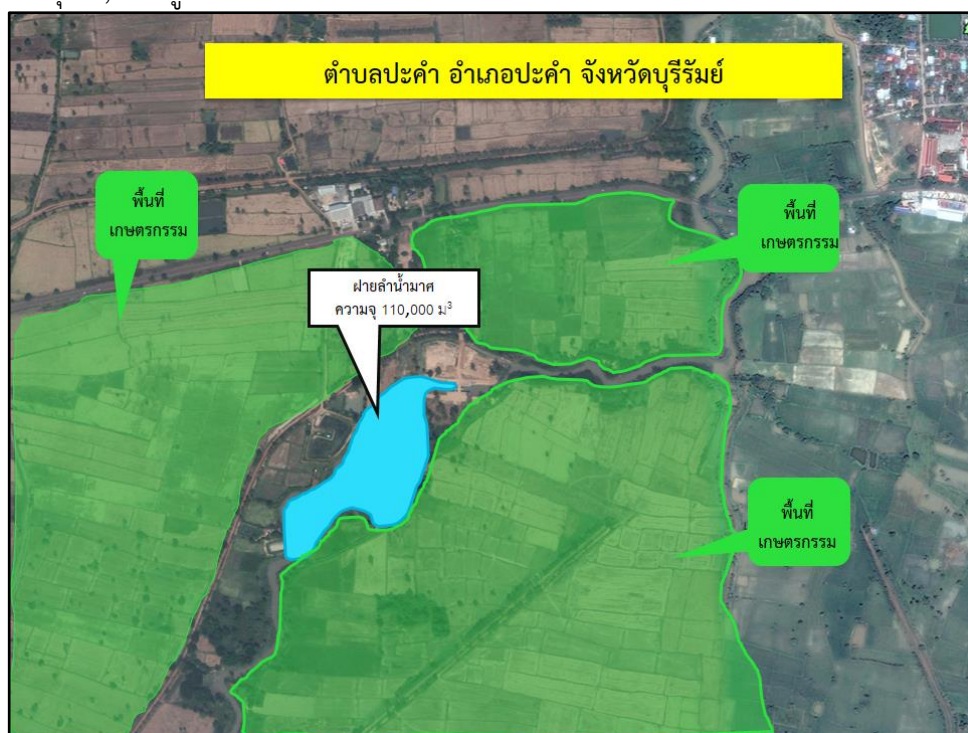
กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 24 คน โดยมี นายประกิจ ยี่หว่ววงศ์ เป็นประธานกลุ่มฯ ได้ร่วมกันประชุมเพื่อเลือกแหล่งน้ำภายในตำบลปะคำจำนวน 1 แห่ง เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำในการพัฒนา โดยมีหลักในการเลือกที่สำคัญคือ การใช้ประโยชน์ ทั้งนี้แหล่งน้ำที่เลือก ขึ้นมานั้นเป็นแหล่งน้ำใช้ในการเกษตร ด้านอุปโภคบริโภค และด้านปศุสัตว์ และแหล่งน้ำแห่งนี้จะต้องมี ผู้ใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตำบลปะคำได้มากที่สุด

9.2 แหล่งน้ำที่ร่วมกันบริหารจัดการ

ชื่อ ฝายลำมาศ ตั้งอยู่ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

ละติจูด $14^{\circ}26'11.6''\text{N}$ ลองจิจูด $102^{\circ}42'27.8''\text{E}$

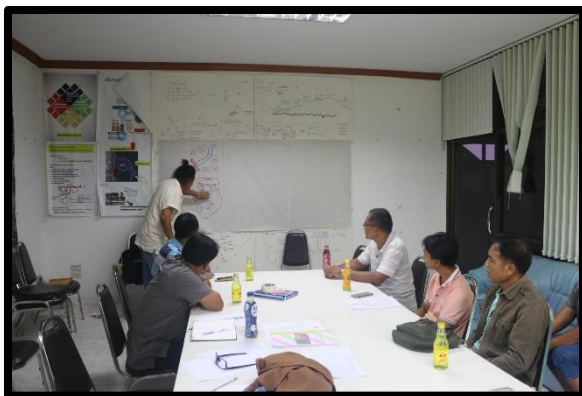
ความจุ 50,000 ลูกบาศก์เมตร

ภาพที่ 3.13 ภาพถ่ายดาวเทียมฝายลำน้ำมาศ

การใช้ประโยชน์ดังแสดงในตารางที่ 3.2
ตารางที่ 3.2 การใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ

ชื่อแหล่งน้ำที่ 1 แหล่งที่เลือก	ฝายลำน้มาศ ตั้งอยู่ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ
ขนาด/ความจุ	- ความจุสุทธิ 50,000 ลูกบาศก์เมตร
การใช้ประโยชน์	เกษตรกรรม ปลุกข้าว ปลุกมัน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง
จำนวนครัวเรือนที่ใช้แหล่งน้ำนี้	17 ครัวเรือน
รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน	19,620 บาท/เดือน
การประกอบอาชีพ	เกษตรกรรม ปลุกข้าว ปลุกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง
กิจกรรมการใช้น้ำในแหล่งน้ำนี้ 1.พืช 2.สัตว์	- มีปลุกข้าวที่ใช้แหล่งน้ำนี้ประมาณ 321 ไร่ - สัตว์เลี้ยงมี โค 107 ตัว กระบือ 14 ตัว เป็ด 38 ตัว สุกร 38 ตัว และ ไก่ 81 ตัว
วิธีการบริหารจัดการร่วมกัน	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำร่วมกับสมาชิกในชุมชนร่วมดูแลรักษาแหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์ โดยมี เทศบาลปะคำ เป็นหน่วยงานของรัฐในพื้นที่คอยสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ

ภาพที่ 3.14 3.15 3.16 และ 3.17 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำประชุมวางแผน
เพื่อวางแผนการจัดการน้ำ

10. อบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันออกแบบการใช้น้ำเพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตภัณฑ์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนปะคำได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันออกแบบการใช้น้ำจากฝายลำน้ำมาศในการผลิตภัณฑ์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งได้ดำเนินการเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2563 เพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตรในการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ โดยมีผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้นจำนวน 17 ครัวเรือนซึ่งที่ประชุมมีมติยอมรับการทำการเกษตรของทุกครัวเรือน ดังปรากฏในตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 ข้อมูลการออกแบบการใช้น้ำจากฝายลำน้ำมาศ

ที่	ครัวเรือน	จำนวนพืชที่ปลูก		จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง	
		ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)
1	1	ข้าวนาปี	20	โค	8
				ไก่	12
2	2	ข้าวนาปี	14	กระบือ	6
				เป็ด	8
				สุกร	8
				ไก่	20
3	3	ข้าวนาปี	20	โค	12
4	4	ข้าวนาปี	25	โค	18
				ไก่	12
5	5	ข้าวนาปี	9	โค	7
				กระบือ	3
				เป็ด	10
				สุกร	10
6	6	ข้าวนาปี	24	โค	20
7	7	ข้าวนาปี	10	โค	12
				ไก่	8
8	8	ข้าวนาปี	7	โค	8
				กระบือ	5
				ไก่	10
9	9	ข้าวนาปี	40	โค	7
				ไก่	10
10	10	ข้าวนาปี	23	โค	9
				เป็ด	20
				สุกร	20
11	11	ข้าวนาปี	17	โค	6
				ไก่	9
12	12	ข้าวนาปี	32	-	-

ที่	ครัวเรือน	จำนวนพืชที่ปลูก		จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง	
		ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)
13	13	ข้าวนาปี	13	-	-
14	14	ข้าวนาปี	20	-	-
15	15	ข้าวนาปี	14	-	-
16	16	ข้าวนาปี	23	-	-
17	17	ข้าวนาปี	10	-	-

ภาพที่ 3.18 และ 3.19 ฝ่ายลำน้มาศ ตำบลปะคำ อำเภอลำปะคำ
ภาพที่ 3.20 และ 3.21 การอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันออกแบบการใช้น้ำจากฝ่ายลำน้มาศ

11. ปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรต้นแบบที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตำบลปะคำที่ใช้ประโยชน์จากฝายลำน้ำมาศ มีรายได้ และการเปลี่ยนแปลง โดยเปรียบเทียบระหว่างปี 2561 และ 2562 ดังปรากฏในตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 พัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรต้นแบบที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นตำบลปะคำ

หัวข้อแบบสอบถาม	ข้อมูลปี 61	ข้อมูลปี 62
ชื่อแหล่งน้ำที่ 1 แหล่งที่เลือก	ฝายลำน้ำมาศ ตั้งอยู่ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ	ฝายลำน้ำมาศ ตั้งอยู่ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ
ขนาด/ความจุ	- ความจุสุทธิ 50,000 ลูกบาศก์ เมตร - ความจุที่วัดได้ 3,000 ลูกบาศก์ เมตร	- ความจุสุทธิ 50,000 ลูกบาศก์เมตร - ความจุที่วัดได้ 5,000 ลูกบาศก์ เมตร
การใช้ประโยชน์	เกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกมัน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง	เกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกมัน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง
จำนวนครัวเรือนที่ใช้แหล่งน้ำนี้	17 ครัวเรือน	17 ครัวเรือน
รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน	14,517 บาท/เดือน	19,620 บาท/เดือน
การประกอบอาชีพ	เกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกมัน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง	เกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกมัน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง
กิจกรรมการใช้น้ำในแหล่งน้ำนี้ 1.พืช 2.สัตว์	- มีปลูกข้าวที่ใช้แหล่งน้ำนี้ประมาณ 271 ไร่ - สัตว์เลี้ยงมี โค 65 ตัว กระบือ 14 ตัว เป็ด 6 ตัว และไก่ 17 ตัว	- มีปลูกข้าวที่ใช้แหล่งน้ำนี้ประมาณ 321 ไร่ - สัตว์เลี้ยงมี โค 107 ตัว กระบือ 14 ตัว เป็ด 38 ตัว สุกร 38 ตัว และไก่ 81 ตัว
วิธีการบริหารจัดการร่วมกัน	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำ ร่วมกับสมาชิกในชุมชนร่วมดูแลรักษาแหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์ โดยมี เทศบาลปะคำ เป็นหน่วยงานของรัฐในพื้นที่คอยสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ	กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำ ร่วมกับสมาชิกในชุมชนร่วมดูแลรักษาแหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์ โดยมี เทศบาลปะคำ เป็นหน่วยงานของรัฐในพื้นที่คอยสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ

บทที่ 4

ผลการปฏิบัติการในพื้นที่

การพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ สถาบันวิจัยและพัฒนาได้ดำเนินการในการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์รวมทั้งสิ้น 14 ตำบลซึ่งมีผลของการปฏิบัติการในพื้นที่ที่จะได้นำเสนอโดยมีหัวข้อดังนี้

1. ผู้นำกลุ่มและแกนนำเข้าใจแนวทางการดำเนินงานโดยรวมตลอดโครงการ
2. ได้ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มบริหารจัดการน้ำได้แก่ ความต้องการใช้น้ำเพื่อการผลิตศักยภาพของกลุ่มในพื้นที่ (Baseline) เป็นต้น
3. แผนผังน้ำระดับตำบลที่สามารถนำไปของบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ
4. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่สามารถยื่นเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทุกระดับ
5. ระบบบริหารจัดการน้ำชุมชน
6. การดำเนินการเพื่อการใช้น้ำเป็นต้นทุนในการผลิตภัณท์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

1. ผู้นำกลุ่มและแกนนำเข้าใจแนวทางการดำเนินงานโดยรวมตลอดโครงการ

กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำมีความเข้าใจการบริหารจัดการกลุ่มและการดำเนินโครงการต่าง ๆ ทั้งนี้ยังได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 24 คน และได้รับความอนุเคราะห์จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงาน ยิ่งส่งเสริมให้กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองมากยิ่งขึ้น ดังเห็นได้จากโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนฯ ดังนี้

โครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

นายประกิจ ยีหาวังค์
ประธาน
0854193992

นายนิยม ปราบพัยคณา
รองประธาน
0837306545

นายประกาสิทธิ์ ประดิษฐวงศ์
รองประธาน
0862611839

นางวิญญา อินפקแวน
เลขานุการ
0830229145

นายวินัย เณรเกิด
เหรัญญิก
0981029125

นายสมาน ลำเภาพันธ์
ปฎิคม
0610701738

นายอรรถพล ศรีแก้ว
ผู้ช่วยเลขานุการ
0874779017

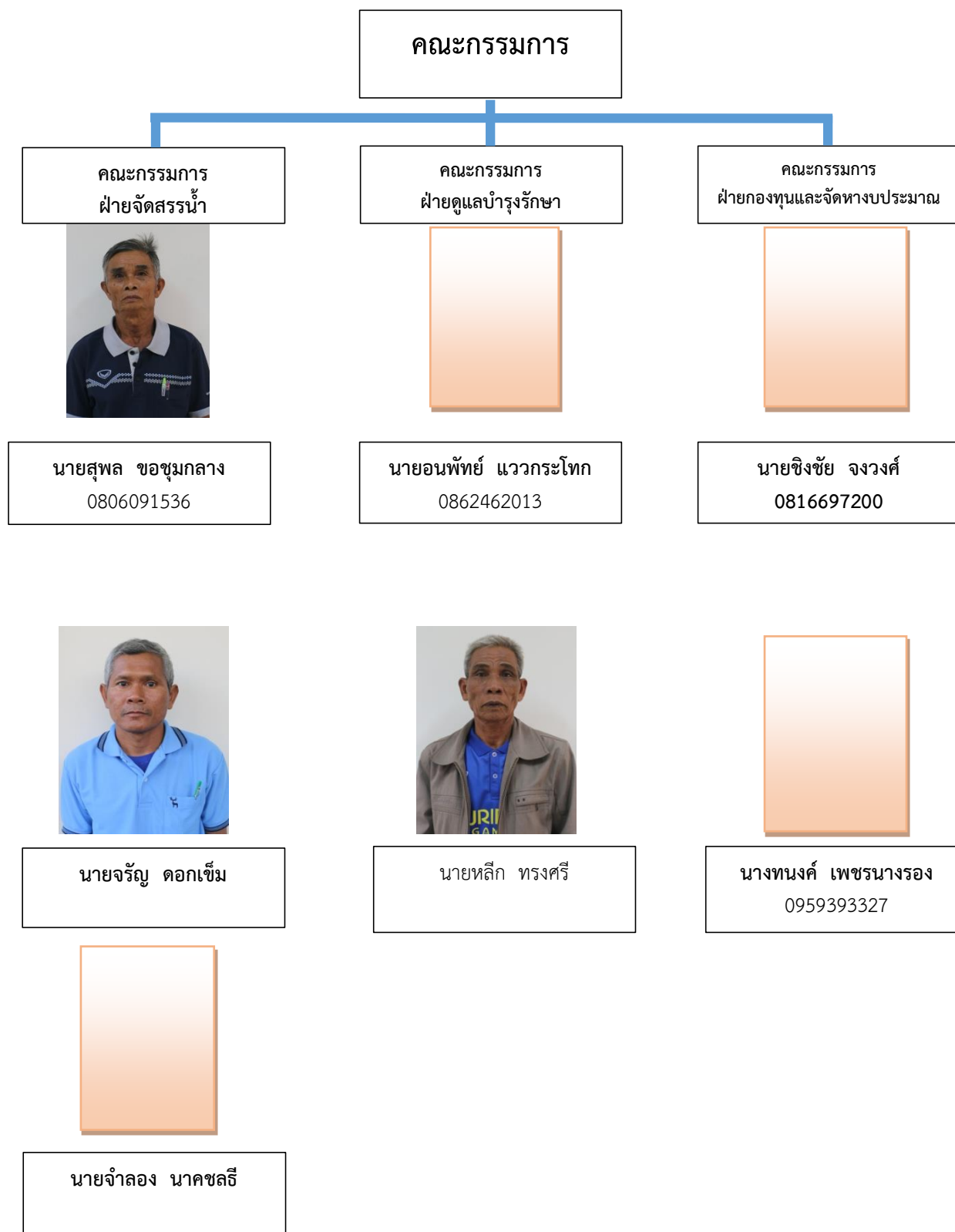
นายอภิสิทธิ์ เพ็งจันทร์
ผู้ช่วยเหรัญญิก
0821571650

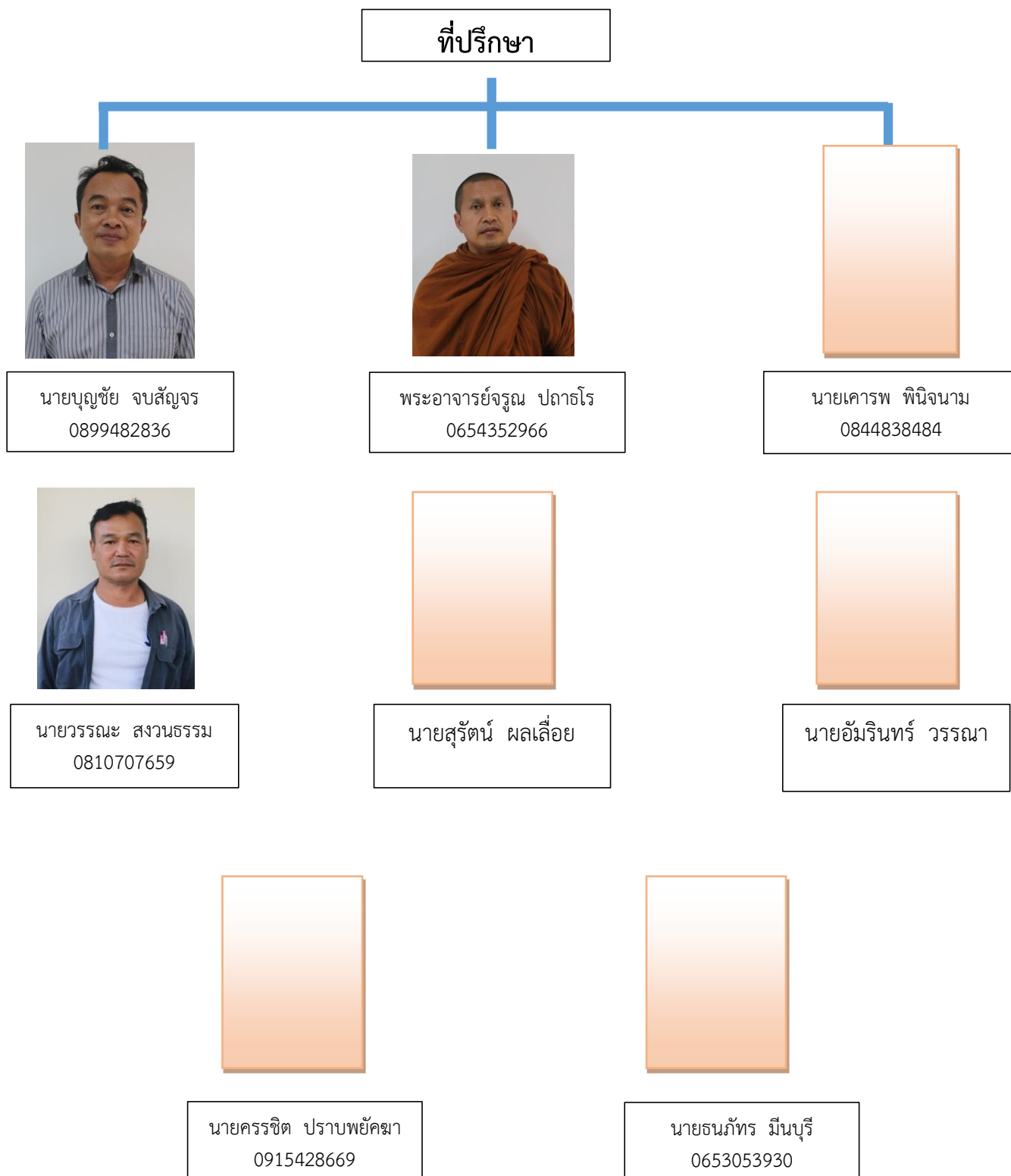
นายฉาก โสเภาพันธ์
ผู้ช่วยปฎิคม
0913498983

นายสุธรรม ฉ่ำฉาชาติ
ผู้ช่วยปฎิคม
00641207068

โครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำ
ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ (ต่อ)

2.ได้ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มบริหารจัดการน้ำ ได้แก่ รายรับ – รายจ่าย ความต้องการใช้น้ำเพื่อการผลิต ศักยภาพของกลุ่มในพื้นที่ (Baseline) เป็นต้น

ตารางที่ 4.1 สํารวจการใช้ประโยชน์จากฝายลํามาศ ตำบลปะคำ ด้านการเกษตร

ร.น.	ครัวเรือน	ด้านการเกษตรเพาะปลูกพืช (ไร่)																									
		ข้าวนปี*	ข้าวนปรัง*	ถั่วลิสง	หอมแดง	ผักชี	ผักกาด	คะน้า	กวางตุ้ง	ถั่วฝักยาว	มะเขือเปราะ	มะเขือเทศ	กระเพรา	โหระพา	แมงลัก	สาระแหน่	ผักชีใบเรียว	ตะไคร้	ข้าวโพดข้าวเหนียว	ข้าวโพดเหลือง	แตงกวา	บวบ	แฟง	กล้วย	มะละกอ	มะม่วง	อื่น ๆ
1	1	20																									
2	2	14																									
3	3	20																									
4	4	25																									
5	5	9																									
6	6	24																									
7	7	10																									
8	8	7																									
9	9	40																									
10	10	23																									
11	11	17																									
12	12	32																									
13	13	13																									
14	14	20																									
15	15	14																									

ร.น.	ครัวเรือน	ด้านการเกษตรเพาะปลูกพืช (ไร่)																									
		ข้าวนาปี*	ข้าวนาปรัง*	ถั่วลิสง	หอมแดง	ผักชี	ผักกาด	คะน้า	กวางตุ้ง	ถั่วพืยกยาว	มะเขือเปราะ	มะเขือเทศ	กระเพรา	โหระพา	แมงลัก	สาระแหน่	ผักชีใบเรียว	ตะไคร้	ข้าวโพดข้าวเหนียว	ข้าวโพดเหลือง	แตงกวา	บวบ	แฟง	กล้วย	มะละกอ	มะม่วง	อื่น ๆ
16	16	23																									
17	17	10																									
รวม	17	321																									

จากตารางที่ 4.1 พบว่าการใช้ประโยชน์จากผ่ายล้ามาศ ตำบลปะคำ ในด้านการเกษตรมีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำทั้งหมด 17 ครัวเรือน ใช้พื้นที่ปลูกข้าวนาปีรวมทั้งสิ้น 321 ไร่

ตารางที่ 4.2 สำนวนการใช้ประโยชน์จากฝายลำนาค ตำบลปะคำ ด้านปศุสัตว์ และอุปโภคบริโภค

ที่	ครัวเรือน	สมาชิก(คน)	ด้านปศุสัตว์ (ตัว)					
			โค	กระบือ	เปิด	สุกร	ไก่	อื่น ๆ
1	1	3	8				12	
2	2	3		6	8	8	20	
3	3	4	12					
4	4	4	18				12	
5	5	4	7	3	10	10		
6	6	6	20					
7	7	3	12				8	
8	8	5	8	5			10	
9	9	4	7				10	
10	10	3	9		20	20		
11	11	5	6				9	
12	12	2						
13	13	4						
14	14	3						
15	15	4						
16	16	5						
17	17	4						
รวม	17	66	107	14	38	38	81	0

จากตารางที่ 4.2 พบว่า การใช้ประโยชน์จากฝายลำนาค ตำบลปะคำ ในด้านการปศุสัตว์และการอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือนเป็นดังนี้ ด้านการอุปโภคบริโภคมีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำทั้งหมด 17 ครัวเรือน มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 66 คน ด้านการปศุสัตว์ จำแนกสัตว์ได้ 5 ชนิดได้แก่ โค กระบือ เป็ด สุกร ไก่ และสัตว์ที่มีจำนวนมากที่สุดคือ โค จำนวน 107 ตัว รองลงมาคือ ไก่ จำนวน 81 ตัว รองลงมาคือ เป็ดและสุกร 38 ตัว และกระบือ 14 ตัว โดยมีครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด 11 ครัวเรือน

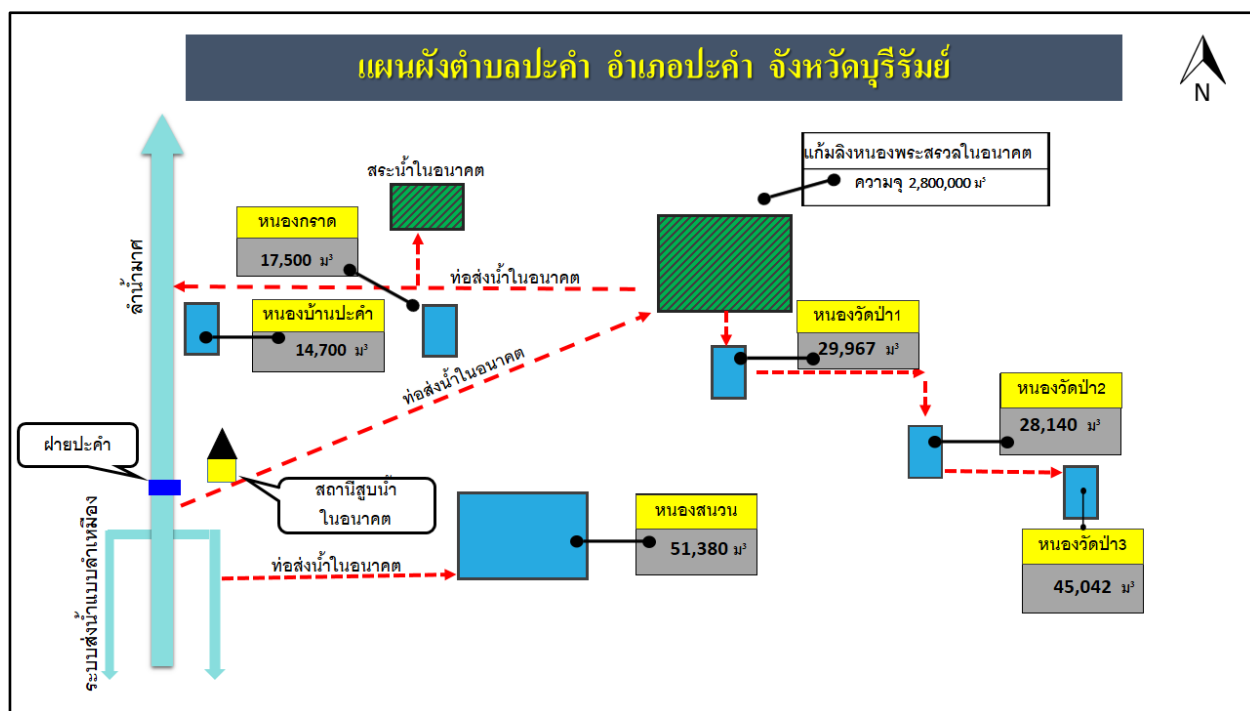
ตารางที่ 4.3 ความต้องการใช้น้ำต่อครัวเรือนตำบล

ที่	ครัวเรือน	สมาชิก (คน)	ความต้องการในการใช้น้ำ ลบ.ม/ปี			ความต้องการใช้น้ำของ ครอบครัว ลบ.ม/ปี
			เพื่ออุปโภค บริโภค	เพื่อเกษตร	เพื่อปศุสัตว์	
1	1	3	131.4	24,880	246.74	25258.14
2	2	3	131.4	17,416	264.26	17811.66
3	3	4	175.2	24,880	350.4	25405.6
4	4	4	175.2	31,100	538.74	31813.94
5	5	4	175.2	11,196	375.95	11747.15
6	6	6	262.8	29,856	584	30702.8
7	7	3	131.4	12,440	359.16	12930.56
8	8	5	219	8,708	390.55	9317.55
9	9	4	175.2	49,760	215.35	50150.55
10	10	3	131.4	28,612	430.7	29174.1
11	11	5	219	21,148	185.055	21552.06
12	12	2	87.6	39,808	0	39895.6
13	13	4	175.2	16,172	0	16347.2
14	14	3	131.4	24,880	0	25011.4
15	15	4	175.2	17,416	0	17591.2
16	16	5	219	28,612	0	28831
17	17	4	175.2	24,880	0	25055.2
รวม		66	2,890.8	411,764	3,940.86	418,595.71

จากตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นถึงปริมาณความต้องการใช้น้ำจากกิจกรรม 3 ประเภท ได้แก่ ด้านการอุปโภคบริโภค ด้านเกษตร ด้านปศุสัตว์ ซึ่งกิจกรรมที่มีความต้องการใช้น้ำมากที่สุดคือ ด้านการเกษตรมีความต้องการในการใช้น้ำ 411,764 ลูกบาศก์เมตรต่อปี รองลงมาคือด้านปศุสัตว์มีความต้องการในการใช้น้ำ 3,940.86ลูกบาศก์เมตรต่อปี และด้านการอุปโภคบริโภคมีความต้องการในการใช้น้ำ 2,890.8 ลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยมีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำทั้งหมด 17 ครัวเรือน มีความต้องการในการใช้น้ำของครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 418,595.71ลูกบาศก์เมตรต่อปี ปริมาณความต้องการใช้น้ำของประชาชนตำบลปะคำมีมากกว่าปริมาณของน้ำในฝายลำมาศ ตำบลปะคำ ซึ่งความจุของฝายลำมาศนั้นมีความจุทั้งสิ้น 50,000 ลูกบาศก์เมตร ความต้องการใช้น้ำ 418,595.71 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ทั้งนี้กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำจึงได้หาแนวทางในการพัฒนาแหล่งน้ำให้สามารถจุนน้ำได้เพิ่มขึ้นโดยการขุดแก้มลิงหนองพระสรวลขึ้นเพื่อผันน้ำจากฝายลำมาศมากักเก็บไว้ใช้ เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำและเป็นแนวทางในการป้องกันภัยแล้งภายในตำบลปะคำ

3.แผนผังน้ำระดับตำบลที่สามารถนำไปของบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ

ภายหลังการอบรมจัดทำผังน้ำระดับตำบลทำให้ กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำมีผังน้ำระดับตำบลดังนี้

ภาพที่ 4.1 ผังน้ำตำบลปะคำ

ภายในตำบลปะคำมีแหล่งน้ำสาธารณะมีประมาณ 6 แห่ง กระจายอยู่ทั่วตำบลมีความจุน้ำรวมทั้งสิ้น 186,999 ลูกบาศก์เมตร ทางกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำจึงมีความเห็นที่จะขุดแก้มลิงหนองพระสรวลและขุดคลองตักน้ำเพิ่มเพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำได้มากขึ้น จากนั้นทำการสูบน้ำจากสถานีสูบน้ำจากฝายลำมาตมาเก็บไว้ในแก้มลิงหนองพระสรวล เพื่อทำการผันน้ำไปยังคลองส่งน้ำไว้สำหรับใช้ในหน้าแล้ง และขุดอ่างเก็บน้ำในอนาคตเพื่อกักเก็บและผันน้ำจากคลองส่งน้ำไว้ใช้ในการเกษตรต่อไปตามลำดับ

4. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่สามารถยื่นเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทุกระดับ

1. ชื่อโครงการ โครงการแก้มลิงหนองพระสรวล

ที่ตั้ง พื้นที่หมู่ 5 หมู่ 7 และหมู่ 8 ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

2.วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อจัดหาแหล่งน้ำสำรองสำหรับอุปโภคบริโภคในเขตตำบลปะคำ
- 2.2 เพื่อส่งเสริมอาชีพทางการเกษตรในเขตปะคำให้มีน้ำใช้อย่างพอเพียง
- 2.3 เพื่อส่งเสริมการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 2.4 เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งดิน น้ำและป่าไม้
- 2.5 เพื่อประสานความร่วมมือของส่วนราชการ และภาคประชาชนในพื้นที่ ในการพัฒนาภาค

การเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ

3.ลักษณะโครงการ

จัดสร้างแก้มลิงหนองพระสรวล วางแผนการเชื่อมโยงโครงข่ายน้ำเข้ากับแหล่งน้ำขนาดเล็ก ในพื้นที่ตำบลปะคำ เช่น หนองกะโถว, สระบุงน้ำใส นอกจากนี้ยังมีแผนการวางระบบผันน้ำจากหนองสรง เพื่อเชื่อมต่อกับระบบคลองส่งน้ำเพื่อนำน้ำมาเก็บไว้ในแก้มลิงหนองพระสรวล

4.งบประมาณ

-หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 กรมชลประทาน
- 4.2 กรมทรัพยากรน้ำ
- 4.3 องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
- 4.4 หน่วยงานเคลื่อนที่สังกัดหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา
- 4.5 อื่น ๆ

5. พื้นที่เป้าหมายที่นำน้ำไปใช้

พื้นที่หมู่ 5 หมู่ 7 และหมู่ 8 ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ประชาชนในตำบลปะคำมีแหล่งน้ำสำรองสำหรับอุปโภค บริโภค
- 6.2 ประชาชนในเขตตำบลปะคำมีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมทางการเกษตร
- 6.3 ตำบลปะคำมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้

7. ระยะเวลาดำเนินงาน

สามารถดำเนินการได้ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2563 เป็นต้นไป

8. กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

- 8.1 ต้องช่วยกันดูแลบำรุงรักษาแหล่งน้ำให้สมบูรณ์ตลอดไป
- 8.2 มีระบบการจัดสรรน้ำให้มีความเสมอภาคและยุติธรรม
- 8.3 ภายหลังจากการดำเนินการเสร็จสิ้น ประชาชนในพื้นที่มีการบริหารจัดการน้ำอย่างมี

ระบบ

- 8.4 ต้องมีการวางแผนการใช้น้ำและการปลูกพืช ด้วยวิธีการคำนวณหาปริมาณน้ำต้นทุน

9.เอกสารแนบโครงการ

- 9.1 โครงการ
- 9.2 คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
- 9.3 บันทึกการประชุมหา มติ
  - รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม
  - ภาพถ่าย
  - ขอใช้พื้นที่รถผ่าน (หนังสือยินยอมให้พื้นที่)
- 9.4 แบบฟอร์มสำรวจโครงการ
- 9.5 แผนที่ บริเวณหนองน้ำและพื้นที่ใกล้เคียงพอสังเขป
- 9.6 ภาพถ่ายบริเวณที่ทำการขุดลอก
- 9.7 รายชื่อผู้ได้รับประโยชน์

5.ระบบบริหารจัดการน้ำชุมชน

ด้านการจัดหา เป็นขั้นตอนแรกของระบบบริหารจัดการน้ำที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งกลุ่มบริหารจัดการชุมชนปะคำได้ร่วมกันเสนอวิธีคิดและแนวทางในการหาน้ำมาเติมในแหล่งน้ำของกลุ่ม เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำ และมีปริมาณน้ำสำรองไว้ใช้ในหน้าแล้ง โดยกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำได้คิดวิธีการจัดหา 2 วิธี ดังนี้ 1) ผันน้ำจากลำน้ำมาศเข้ามาเก็บไว้โดยใช้เครื่องสูบน้ำ 2) ขุดคลองตักน้ำบริเวณพื้นที่ใกล้กับฝายลำน้ำมาศ เพื่อกักเก็บน้ำในช่วงน้ำหลาก

ด้านการจัดเก็บ หลังที่มีน้ำเข้ามาเก็บกักในแหล่งน้ำแล้ว ขั้นตอนต่อไปที่กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำที่จะต้องดำเนินการ คือ การนำน้ำที่ได้มาจัดเก็บเพื่อให้เกิดการสูญเสียให้น้อยที่สุดและเก็บได้นานตลอดทั้งปี ซึ่งทางกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำจะร่วมกันคิดและหาแนวทางในการจัดเก็บน้ำ ดังนี้ 1) มีการขุดลอกฝายลำน้ำมาศให้มีความลึกมากขึ้น เพื่อที่จะสามารถกักเก็บน้ำได้เพิ่มขึ้น 2) ขุดสระแหล่งใหม่เพื่อนำน้ำที่ผันมาจากลำน้ำมาศเข้ามาเก็บไว้ แล้วผันไปให้กับเกษตรกรใช้

ด้านการจัดสรรน้ำ เป็นกระบวนการจัดสรรปริมาณน้ำที่มีอยู่ให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของสมาชิกภายในกลุ่มในด้านต่างๆ ทั้งด้านการเกษตร ด้านปศุสัตว์ ด้านการอุปโภคบริโภค ทั้งนี้การจัดสรรน้ำนั้นต้องอยู่ในพื้นฐานของความเป็นธรรม ความจำเป็นและมีเหตุมีผลในการจัดสรร กล่าวคือ ผู้ที่ใช้น้ำทุกคนจะต้องได้รับความเป็นธรรมโดยเสมอภาค ทุกคนที่ใช้น้ำต้องรับรู้รับทราบเกณฑ์การใช้น้ำร่วมกันและเกิดความพึงพอใจในการได้รับน้ำ อัตราการต้องการน้ำที่ต่างกันของแต่ละครัวเรือนในการเพาะปลูกพืช และพื้นที่ในการเพาะปลูกก็แตกต่างกันด้วย โดยกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำจึงได้จัดการประชุมการใช้น้ำฝายลำน้ำมาศ เพื่อวางแผนทางในการจัดสรรน้ำร่วมกัน ดังต่อไปนี้

- 1) วางแผนการจัดสรรน้ำเพื่อการเพาะปลูกพืชในสอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุนที่มีอยู่
- 2) กำกับติดตามสถานการณ์การเพาะปลูกพืชในฤดูแล้งของเกษตรกร ให้เป็นไปตามแผนควบคุมการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาด้านการตลาด
- 3) ประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ และด้านการตลาด
- 4) กำหนดกติกาการดึงน้ำขึ้นจากอ่างเก็บน้ำ จะให้ผ่านคลองส่งน้ำหรือโดยการสูบน้ำเป็นช่วง
- 5) การสูบน้ำทุกครั้งมีอัตราการจ่ายค่าสูบน้ำโดยคิดเป็นจำนวนชั่วโมงที่ทำการสูบน้ำ คิดเป็นชั่วโมงละ 50 บาท

6) ให้คณะกรรมการกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจตราสังเกตการสูบน้ำตามอัตราที่ขอใช้น้ำ

ด้านการบำรุงรักษาดูแล ภายหลังจากจัดสรรน้ำสิ่งหนึ่งที่ต้องทำควบคู่กัน คือ การบำรุงรักษาดูแล อันจะเป็นหน้าที่ของผู้ใช้น้ำทุกคนที่จะต้องช่วยกัน ทั้งเป็นการบำรุงรักษาแหล่งน้ำ และยังรวมไปถึงการรักษาเครือข่ายกลุ่มบริหารจัดการน้ำ โดยกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำได้ร่วมกันวางแผนการบำรุงรักษาดูแลแหล่งน้ำภายในตำบลให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าแก่การลงทุนดังนี้

- การบำรุงรักษาแหล่งน้ำ ต้องมีการกำหนดกฎกติกาการใช้น้ำและการบำรุงรักษาแหล่งน้ำร่วมกัน โดยสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการร่าง และลงมติร่วมกัน มีทำการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีวิธีปฏิบัติอย่างชัดเจน และต้องนำมาใช้ให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างเสมอภาค ซึ่งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ มีกฎกติกา ดังนี้

1. ให้คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำมีหน้าที่จัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญปีละครั้ง
2. การจัดประชุมย่อย ให้ดำเนินการตามแต่กรณีไป
3. คณะกรรมการให้มีหน้าที่ และความรับผิดชอบดังนี้

3.1 ควบคุมจัดรอบเวรการใช้น้ำให้เป็นอย่างยุติธรรม เพื่อสมาชิกได้รับน้ำอย่างทั่วถึง

3.2 ดูแลควบคุมการใช้น้ำและการปฏิบัติงานของผู้ดูแล ปิด - เปิด

3.3 จัดให้มีการซ่อมแซม บำรุงรักษาฝาย อาคารบังคับน้ำ และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ และเรียกสมาชิกร่วมกันสละแรงงานเพื่องานนี้

3.4 นำปัญหาและข้อเดือดร้อน ความต้องการของสมาชิกเข้าปรึกษาหารือในที่ประชุมคณะกรรมการ เพื่อร่วมแก้ปัญหา และระงับข้อพิพาทระหว่างสมาชิก

3.5 รวบรวมและเสนอปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้น้ำต่อเจ้าหน้าที่และฝ่ายปกครองท้องถิ่น

3.6 ดำเนินการปรับแก้สมาชิกที่ฝ่าฝืนข้อบังคับและปฏิบัติตามที่มติที่ประชุมใหญ่

4. คณะกรรมการให้อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี แต่เมื่อครบวาระแล้ว ให้คณะกรรมการมีอำนาจบริหารงานต่อไปได้เท่าที่จำเป็น จนกว่าคณะกรรมการชุดใหม่จะได้รับมอบงานให้คณะกรรมการส่งมอบงานแก่คณะกรรมการชุดใหม่ให้เสร็จสิ้นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมสมาชิก

5. ในกรณีที่ปริมาณน้ำน้อย ต้องมีการวางแผนการใช้น้ำ โดยการแบ่งรอบเวรการใช้น้ำ ถ้าหากสมาชิกผู้ใช้น้ำได้มีการฝ่าฝืนลักลอบใช้น้ำ โดยยังไม่ถึงรอบเวรการใช้น้ำของตนเองถูกปรับ ดังนี้

- ครั้งที่ 1 ตักเตือน

- ครั้งที่ 2 ปรับ 300 บาท

6. สมาชิกผู้ใดทำลายซึ่งอาคารชลประทาน ประตูปิด-เปิดน้ำ ท่อส่งน้ำ และสิ่งก่อสร้างสาธารณะอื่นๆ ทำให้ท่อส่งน้ำเกิดการชำรุด เสียหาย ให้ดำเนินการซ่อมแซม จนสามารถใช้งานได้ และดำเนินคดีตามกฎหมาย

7. สมาชิกผู้ใช้น้ำควรร่วมกันในการดูแลชุดลอกแหล่งน้ำ, ชุดลอกลำห้วย, ชุดลอกคลองส่งน้ำ ระบบส่งน้ำอาคารบังคับน้ำ เอาเศษใบไม้ กิ่งไม้ เศษตะกอน บริเวณหน้าฝายประตูระบายน้ำและอื่นๆ ปีละหลายๆ ครั้ง และในวันสำคัญต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

- การบำรุงรักษาเครือข่ายกลุ่มบริหารจัดการน้ำ กลุ่มบริหารจัดการน้ำในระดับเครือข่าย เป็นการทำงานระหว่างกลุ่มที่จะต้องมีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันการใช้น้ำ หรือวิธีการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ หรือแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกัน การมีกิจกรรมทำร่วมกัน เช่น กิจกรรมการบวชป่าเพื่อเป็นการรักษาแหล่งต้นน้ำ เป็นต้น กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องให้ความร่วมมือกัน ไม่ปิดบังข้อมูลกัน ร่วมกันเสนอแนวทางที่เป็นประโยชน์ส่วนร่วมโดยแท้จริง การทำงานแบบมีส่วนร่วมกัน นอกจากเกิดความเข้มแข็งแล้วนั้น ยังสร้างอำนาจในการต่อรองได้อีกด้วย

6. มีการดำเนินการเพื่อการใช้น้ำเป็นต้นทุนในการผลิตภัณฑ์เกษตรที่จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

จากการสำรวจการใช้น้ำของประชาชนตำบลปะคำจากฝ่ายลำมาศ ตำบลปะคำ พบว่าประชาชนใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแห่งนี้ 3 ด้านได้แก่ ด้านอุปโภคบริโภค ด้านการเกษตร และด้านการปศุสัตว์ ทั้งนี้การใช้น้ำเป็นต้นทุนเพื่อการเพิ่มรายได้ของประชาชนที่ใช้น้ำจากแหล่งนี้มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 17 ครัวเรือน โดยจะต้องเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นการเพิ่มขึ้นของรายได้ ซึ่งเทียบระหว่างปี 2561 และปี 2562

ในปี 2561 ปริมาณน้ำฝนที่ตกในจังหวัดบุรีรัมย์มีปริมาณค่อนข้างน้อยส่งผลให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำไม่ปลูกพืชมาก เพื่อประหยัดน้ำไว้ในการอุปโภคบริโภค รายละเอียดการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ดังตารางที่ปรากฏ

ตารางที่ 4.4 รายได้จากผลผลิตทางการเกษตรปี 2561

ที่	ครัวเรือน	จำนวนพืชที่ปลูก		รายได้จากผลผลิต (บาท)	รายได้ต่อครัวเรือน จากผลผลิต(บาท)
		ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก(ไร่)		
1	1	ข้าวนาปี	20	173,454	173,454
2	2	ข้าวนาปี	14	121,418	121,418
3	3	ข้าวนาปี	15	130,091	130,091
4	4	ข้าวนาปี	25	216,818	216,818
5	5	ข้าวนาปี	9	78,054	78,054
6	6	ข้าวนาปี	16	138,764	138,764
7	7	ข้าวนาปี	10	86,727	86,727
8	8	ข้าวนาปี	7	60,709	60,709
9	9	ข้าวนาปี	26	225,491	225,491
10	10	ข้าวนาปี	20	173,454	173,454
11	11	ข้าวนาปี	17	147,436	147,436
12	12	ข้าวนาปี	20	173,454	173,454
13	13	ข้าวนาปี	13	112,745	112,745
14	14	ข้าวนาปี	18	156,109	156,109
15	15	ข้าวนาปี	14	121,418	121,418
16	16	ข้าวนาปี	17	147,436	147,436
17	17	ข้าวนาปี	10	86,727	86,727

ตารางที่ 4.5 รายได้จากผลผลิตทางปศุสัตว์ปี 2561

ที่	ครัวเรือน	จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง		รายได้จากสัตว์ (บาท)	รายได้ต่อครัวเรือน จากสัตว์ (บาท)
		ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)		
1	1	โค	8	249,264	267,084
		สุกร	3	17,820	
2	2	กระบือ	6	211,380	212,490
		เป็ด	5	390	
		ไก่	8	720	
3	3	โค	9	280,422	280,422
4	4	โค	3	93,474	117,234
		สุกร	4	23,760	
5	5	โค	5	155,790	261,558
		กระบือ	3	105,690	
		เป็ด	1	78	
6	6	โค	8	249,264	249,264
7	7	โค	8	249,264	249,264
8	8	โค	5	155,790	331,940
		กระบือ	5	176,150	
9	9	โค	7	218,106	218,106
10	10	โค	6	186,948	186,948
11	11	โค	6	186,948	187,758
		ไก่	9	810	
12	12	-	-	0	0
13	13	-	-	0	0
14	14	-	-	0	0
15	15	-	-	0	0
16	16	-	-	0	0
17	17	-	-	0	0

ตารางที่ 4.6 รายการต้นทุนการผลิตพืชปี 2561

ที่	ครัวเรือน	จำนวนพืชที่ปลูก		รายการต้นทุน (บาท)										รวม ต้นทุน (บาท)	ต้นทุน ต่อ ครัวเรือน (บาท)
		ชนิดพืช	จำนวน (ไร่)	ค่าไถ พรวน ดิน	ค่า เมล็ด พันธุ์	ค่าน้ำ	ค่าน้ำมัน เชื้อเพลิง	ค่าปุ๋ย	ค่ายา กำจัด ศัตรูพืช	ค่า ขนส่ง	ค่าเก็บ เกี่ยว	ค่าวัสดุ สิ้นเปลือง	ค่าแรงงาน		
1	1	ข้าวนาปี	20	14,000	6,000	600	1,200	7,600	1,100	2,240	12,000	2,000	20,000	66,740	66,740
2	2	ข้าวนาปี	14	9,800	4,200	420	840	5,320	770	1,568	8,400	1,400	14,000	46,718	46,718
3	3	ข้าวนาปี	15	10,500	4,500	450	900	5,700	825	1,680	9,000	1,500	15,000	50,055	50,055
4	4	ข้าวนาปี	25	17,500	7,500	750	1,500	9,500	1,375	2,800	15,000	2,500	25,000	83,425	83,425
5	5	ข้าวนาปี	9	6,300	2,700	270	540	3,420	495	1,008	5,400	900	9,000	30,033	30,033
6	6	ข้าวนาปี	16	11,200	4,800	480	960	6,080	880	1,792	9,600	1,600	16,000	53,392	53,392
7	7	ข้าวนาปี	10	7,000	3,000	300	600	3,800	550	1,120	6,000	1,000	10,000	33,370	33,370
8	8	ข้าวนาปี	7	4,900	2,100	210	420	2,660	385	784	4,200	700	7,000	23,359	23,359
9	9	ข้าวนาปี	26	18,200	7,800	780	1,560	9,880	1,430	2,912	15,600	2,600	26,000	86,762	86,762
10	10	ข้าวนาปี	20	14,000	6,000	600	1,200	7,600	1,100	2,240	12,000	2,000	20,000	66,740	66,740
11	11	ข้าวนาปี	17	11,900	5,100	510	1,020	6,460	935	1,904	10,200	1,700	17,000	56,729	56,729
12	12	ข้าวนาปี	20	14,000	6,000	600	1,200	7,600	1,100	2,240	12,000	2,000	20,000	66,740	66,740
13	13	ข้าวนาปี	13	9,100	3,900	390	780	4,940	715	1,456	7,800	1,300	13,000	43,381	43,381
14	14	ข้าวนาปี	18	12,600	5,400	540	1,080	6,840	990	2,016	10,800	1,800	18,000	60,066	60,066
15	15	ข้าวนาปี	14	9,800	4,200	420	840	5,320	770	1,568	8,400	1,400	14,000	46,718	46,718
16	16	ข้าวนาปี	17	11,900	5,100	510	1,020	6,460	935	1,904	10,200	1,700	17,000	56,729	56,729
17	17	ข้าวนาปี	10	7,000	3,000	300	600	3,800	550	1,120	6,000	1,000	10,000	33,370	33,370

ตารางที่ 4.7 รายการต้นทุนการผลิตสัตว์ปี 2561

ที่	ครัวเรือน	จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง		รายการต้นทุนการผลิตสัตว์ (บาท)						รวมต้นทุน (บาท)	ต้นทุนต่อ ครัวเรือน (บาท)
		ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)	ค่าพันธุ์สัตว์	ค่าอาหาร	ค่ายารักษา โรค	ค่ายาบำรุง	ค่าขนส่ง	ค่าแรงงาน		
1	1	โค	8	16,000	28,800	1,600	2,400	4,000	58,400	111,200	124,434
		สุกร	3	3,600	5,434	300	300	600	3,000	13,234	
2	2	กระบือ	6	12,000	21,600	1,200	1,800	3,000	43,800	83,400	84,245
		เป็ด	5	50	150	25	25	25	50	325	
		ไก่	8	80	240	40	40	40	80	520	
3	3	โค	9	18,000	32,400	1,800	2,700	4,500	65,700	125,100	125,100
4	4	โค	3	6,000	10,800	600	900	1,500	21,900	41,700	59,345
		สุกร	4	4,800	7,245	400	400	800	4,000	17,645	
5	5	โค	5	10,000	18,000	1,000	1,500	2,500	36,500	69,500	111,265
		กระบือ	3	6,000	10,800	600	900	1,500	21,900	41,700	
		เป็ด	1	10	30	5	5	5	10	65	
6	6	โค	8	16,000	28,800	1,600	2,400	4,000	58,400	111,200	111,200
7	7	โค	8	16,000	28,800	1,600	2,400	4,000	58,400	111,200	111,200
8	8	โค	5	10,000	18,000	1,000	1,500	2,500	36,500	69,500	139,000
		กระบือ	5	10,000	18,000	1,000	1,500	2,500	36,500	69,500	
9	9	โค	7	14,000	25,200	1,400	2,100	3,500	51,100	97,300	97,300
10	10	โค	6	12,000	21,600	1,200	1,800	3,000	43,800	83,400	83,400
11	11	โค	6	12,000	21,600	1,200	1,800	3,000	43,800	83,400	83,985
		ไก่	9	90	270	45	45	45	90	585	

ที่	ครัวเรือน	จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง		รายการต้นทุนการผลิตสัตว์ (บาท)						รวมต้นทุน (บาท)	ต้นทุนต่อ ครัวเรือน (บาท)
		ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)	ค่าพันธุ์สัตว์	ค่าอาหาร	ค่ายารักษา โรค	ค่ายาบำรุง	ค่าขนส่ง	ค่าแรงงาน		
12	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 4.8 สรุปรายได้ครัวเรือนจากการใช้น้ำเป็นต้นทุนปี 2561

ที่	ครัวเรือน	ผลผลิตทางการเกษตร (บาท)		ผลผลิตด้านปศุสัตว์ (บาท)		รายได้ต่อครัวเรือน(บาท)
		รายได้	ต้นทุน	รายได้	ต้นทุน	
1	1	173,454	66,740	267,084	124,434	249,365
2	2	121,418	46,718	212,490	84,245	202,945
3	3	130,091	50,055	280,422	125,100	235,358
4	4	216,818	83,425	117,234	59,345	191,282
5	5	78,054	30,033	261,558	111,265	198,314
6	6	138,764	53,392	249,264	111,200	223,436
7	7	86,727	33,370	249,264	111,200	191,421
8	8	60,709	23,359	331,940	139,000	230,290
9	9	225,491	86,762	218,106	97,300	259,535
10	10	173,454	66,740	186,948	83,400	210,262
11	11	147,436	56,729	187,758	83,985	194,480
12	12	173,454	66,740	-	-	106,714
13	13	112,745	43,381	-	-	69,364
14	14	156,109	60,066	-	-	96,043
15	15	121,418	46,718	-	-	74,700
16	16	147,436	56,729	-	-	90,707
17	17	86,727	33,370	-	-	53,357
รวม		2,350,307	904,327	2,562,068	1,130,473	2,877,575

รายได้ต่อครัวเรือนเกิดจากนำรายได้ของผลผลิตทางการเกษตรนำมาหักลบด้วยต้นทุนของการผลิต ประกอบด้วย ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าไถพรวนดิน ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าแรงงาน ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าเก็บเกี่ยว ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าขนส่ง และค่าวัสดุสิ้นเปลือง รายได้ของผลผลิตทางด้านปศุสัตว์นำมาหักลบด้วยต้นทุนของการผลิตประกอบด้วย ค่าพันธุ์สัตว์ ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่ายารักษาโรค ค่ายาบำรุง ค่าขนส่ง และค่าแรงงาน เมื่อนำรายได้ทั้ง 2 ส่วน ที่ถูกหักลบด้วยต้นทุนแล้ว รายได้คงเหลือของทั้ง 17 ครัวเรือน คือ 2,877,575 บาท หากเฉลี่ยรายได้ต่อเดือนต่อครัวเรือน จะได้ครัวเรือนละ 10,426 บาท โดยคิดเป็นกำไรจากผลผลิตทางการเกษตรและปศุสัตว์เป็นร้อยละ 58.58 ซึ่งมีต้นทุนการผลิตคิดเป็นร้อยละ 41.42

ในปี 2561 ปริมาณน้ำฝนที่ตกในจังหวัดบุรีรัมย์มีปริมาณค่อนข้างน้อยส่งผลให้เกษตรกรใช้น้ำไม่ปลูกพืชมาก เพื่อประหยัดน้ำไว้ในการอุปโภคบริโภค แต่ในปีนี้มีภาวะปลูกเพิ่มขึ้นจากปี 2561 เนื่องจากเกษตรกรมีความมั่นใจในปริมาณอ่างเก็บน้ำห้วยตาวางว่าเพียงพอต่อการเพาะปลูกตลอดช่วงอายุของพืชนั้น ๆ รายละเอียดการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ดังตารางที่ปรากฏ

ตารางที่ 4.9 รายได้จากผลผลิตทางการเกษตรปี 2562

ที่	ครัวเรือน	จำนวนพืชที่ปลูก		รายได้จากผลผลิต (บาท)	รายได้ต่อครัวเรือน จากผลผลิต(บาท)
		ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก(ไร่)		
1	1	ข้าวนาปี	20	173,454	173,454
2	2	ข้าวนาปี	14	121,418	121,418
3	3	ข้าวนาปี	20	173,454	173,454
4	4	ข้าวนาปี	25	216,818	216,818
5	5	ข้าวนาปี	9	78,054	78,054
6	6	ข้าวนาปี	24	208,145	208,145
7	7	ข้าวนาปี	10	86,727	86,727
8	8	ข้าวนาปี	7	60,709	60,709
9	9	ข้าวนาปี	40	346,909	346,909
10	10	ข้าวนาปี	23	199,473	199,473
11	11	ข้าวนาปี	17	147,436	147,436
12	12	ข้าวนาปี	32	277,527	277,527
13	13	ข้าวนาปี	13	112,745	112,745
14	14	ข้าวนาปี	20	173,454	173,454
15	15	ข้าวนาปี	14	121,418	121,418
16	16	ข้าวนาปี	23	199,473	199,473
17	17	ข้าวนาปี	10	86,727	86,727

ตารางที่ 4.10 รายได้จากผลผลิตทางปศุสัตว์ปี 2562

ที่	ครัวเรือน	จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง		รายได้จากสัตว์ (บาท)	รายได้ต่อครัวเรือน จากสัตว์ (บาท)
		ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)		
1	1	โค	8	249,264	250,344
		ไก่	12	1,080	
2	2	กระบือ	6	211,380	261,324
		เป็ด	8	624	
		สุกร	8	47,520	
		ไก่	20	1,800	
3	3	โค	12	373,896	373,896
4	4	โค	18	560,844	561,924

ที่	ครัวเรือน	จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง		รายได้จากสัตว์ (บาท)	รายได้ต่อครัวเรือน จากสัตว์ (บาท)
		ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)		
		ไก่	12	1,080	
5	5	โค	7	218,106	383,976
		กระบือ	3	105,690	
		เป็ด	10	780	
		สุกร	10	59,400	
6	6	โค	20	623,160	623,160
7	7	โค	12	373,896	374,616
		ไก่	8	720	
8	8	โค	8	249,264	426,314
		กระบือ	5	176,150	
		ไก่	10	900	
9	9	โค	7	218,106	219,006
		ไก่	10	900	
10	10	โค	9	280,422	400,782
		เป็ด	20	1,560	
		สุกร	20	118,800	
11	11	โค	6	186,948	187,758
		ไก่	9	810	
12	12	-	-	0	0
13	13	-	-	0	0
14	14	-	-	0	0
15	15	-	-	0	0
16	16	-	-	0	0
17	17	-	-	0	0

ตารางที่ 4.11 รายการต้นทุนการผลิตพืชปี 2562

ที่	ครัวเรือน	จำนวนพืชที่ปลูก		รายการต้นทุนการผลิตพืช (บาท)										รวม ต้นทุน (บาท)	ต้นทุนต่อ ครัวเรือน (บาท)
		ชนิดพืช	จำนวน (ไร่)	ค่าไถ พรวน ดิน	ค่า เมล็ด พันธุ์	ค่าน้ำ	ค่าน้ำมัน เชื้อเพลิง	ค่าปุ๋ย	ค่ายา กำจัด ศัตรูพืช	ค่า ขนส่ง	ค่าเก็บ เกี่ยว	ค่าวัสดุ สิ้นเปลือง	ค่าแรงงาน		
1	1	ข้าวนาปี	20	14,000	6,000	600	1,200	7,600	1,100	2,240	12,000	2,000	20,000	66,740	66,740
2	2	ข้าวนาปี	14	9,800	4,200	420	840	5,320	770	1,568	8,400	1,400	14,000	46,718	46,718
3	3	ข้าวนาปี	20	14,000	6,000	600	1,200	7,600	1,100	2,240	12,000	2,000	20,000	66,740	66,740
4	4	ข้าวนาปี	25	17,500	7,500	750	1,500	9,500	1,375	2,800	15,000	2,500	25,000	83,425	83,425
5	5	ข้าวนาปี	9	6,300	2,700	270	540	3,420	495	1,008	5,400	900	9,000	30,033	30,033
6	6	ข้าวนาปี	24	16,800	7,200	720	1,440	9,120	1,320	2,688	14,400	2,400	24,000	80,088	80,088
7	7	ข้าวนาปี	10	7,000	3,000	300	600	3,800	550	1,120	6,000	1,000	10,000	33,370	33,370
8	8	ข้าวนาปี	7	4,900	2,100	210	420	2,660	385	784	4,200	700	7,000	23,359	23,359
9	9	ข้าวนาปี	40	28,000	12,000	1,200	2,400	15,200	2,200	4,480	24,000	4,000	40,000	133,480	133,480
10	10	ข้าวนาปี	23	16,100	6,900	690	1,380	8,740	1,265	2,576	13,800	2,300	23,000	76,751	76,751
11	11	ข้าวนาปี	17	11,900	5,100	510	1,020	6,460	935	1,904	10,200	1,700	17,000	56,729	56,729
12	12	ข้าวนาปี	32	22,400	9,600	960	1,920	12,160	1,760	3,584	19,200	3,200	32,000	106,784	106,784
13	13	ข้าวนาปี	13	9,100	3,900	390	780	4,940	715	1,456	7,800	1,300	13,000	43,381	43,381
14	14	ข้าวนาปี	20	14,000	6,000	600	1,200	7,600	1,100	2,240	12,000	2,000	20,000	66,740	66,740
15	15	ข้าวนาปี	14	9,800	4,200	420	840	5,320	770	1,568	8,400	1,400	14,000	46,718	46,718
16	16	ข้าวนาปี	23	16,100	6,900	690	1,380	8,740	1,265	2,576	13,800	2,300	23,000	76,751	76,751
17	17	ข้าวนาปี	10	7,000	3,000	300	600	3,800	550	1,120	6,000	1,000	10,000	33,370	33,370

ตารางที่ 4.12 รายการต้นทุนการผลิตสัตว์ปี 2562

ที่	ครัวเรือน	จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง		รายการต้นทุนการผลิตสัตว์ (บาท)						รวมต้นทุน (บาท)	ต้นทุนต่อ ครัวเรือน (บาท)
		ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)	ค่าพันธุ์สัตว์	ค่าอาหาร	ค่ายารักษา โรค	ค่ายาบำรุง	ค่าขนส่ง	ค่าแรงงาน		
1	1	โค	8	16,000	28,800	1,600	2,400	4,000	58,400	111,200	111,980
		ไก่	12	120	360	60	60	60	120	780	
2	2	กระบือ	6	12,000	21,600	1,200	1,800	3,000	43,800	83,400	120,509
		เป็ด	8	80	240	40	40	40	80	520	
		สุกร	8	9,600	14,489	800	800	1,600	8,000	35,289	
		ไก่	20	200	600	100	100	100	200	1,300	
3	3	โค	12	24,000	43,200	2,400	3,600	6,000	87,600	166,800	166,800
4	4	โค	18	36,000	64,800	3,600	5,400	9,000	131,400	250,200	250,980
		ไก่	12	120	360	60	60	60	120	780	
5	5	โค	7	14,000	25,200	1,400	2,100	3,500	51,100	97,300	183,762
		กระบือ	3	6,000	10,800	600	900	1,500	21,900	41,700	
		เป็ด	10	100	300	50	50	50	100	650	
		สุกร	10	12,000	18,112	1,000	1,000	2,000	10,000	44,112	
6	6	โค	20	40,000	72,000	4,000	6,000	10,000	146,000	278,000	278,000
7	7	โค	12	24,000	43,200	2,400	3,600	6,000	87,600	166,800	167,320
		ไก่	8	80	240	40	40	40	80	520	
8	8	โค	8	16,000	28,800	1,600	2,400	4,000	58,400	111,200	181,350
		กระบือ	5	10,000	18,000	1,000	1,500	2,500	36,500	69,500	
		ไก่	10	100	300	50	50	50	100	650	

ที่	ครัวเรือน	จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง		รายการต้นทุนการผลิตสัตว์ (บาท)						รวมต้นทุน (บาท)	ต้นทุนต่อ ครัวเรือน (บาท)
		ชนิดสัตว์	จำนวน (ตัว)	ค่าพันธุ์สัตว์	ค่าอาหาร	ค่ายารักษา โรค	ค่ายาบำรุง	ค่าขนส่ง	ค่าแรงงาน		
9	9	โค	7	14,000	25,200	1,400	2,100	3,500	51,100	97,300	97,950
		ไก่	10	100	300	50	50	50	100	650	
10	10	โค	9	18,000	32,400	1,800	2,700	4,500	65,700	125,100	214,624
		เป็ด	20	200	600	100	100	100	200	1,300	
		สุกร	20	24,000	36,224	2,000	2,000	4,000	20,000	88,224	
11	11	โค	6	12,000	21,600	1,200	1,800	3,000	43,800	83,400	83,985
		ไก่	9	90	270	45	45	45	90	585	
12	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 4.13 สรุปรายได้ครัวเรือนจากการใช้น้ำเป็นต้นทุนปี 2562

ที่	ครัวเรือน	ผลผลิตทางการเกษตร (บาท)		ผลผลิตด้านปศุสัตว์ (บาท)		รายได้ต่อครัวเรือน(บาท)
		รายได้	ต้นทุน	รายได้	ต้นทุน	
1	1	173,454	66,740	250,344	111,980	245,078
2	2	121,418	46,718	261,324	120,509	215,515
3	3	173,454	66,740	373,896	166,800	313,810
4	4	216,818	83,425	561,924	250,980	444,337
5	5	78,054	30,033	383,976	183,762	248,236
6	6	208,145	80,088	623,160	278,000	473,217
7	7	86,727	33,370	374,616	167,320	260,653
8	8	60,709	23,359	426,314	181,350	282,314
9	9	346,909	133,480	219,006	97,950	334,485
10	10	199,473	76,751	400,782	214,624	308,880
11	11	147,436	56,729	187,758	83,985	194,480
12	12	277,527	106,784	-	-	170,743
13	13	112,745	43,381	-	-	69,364
14	14	173,454	66,740	-	-	106,714
15	15	121,418	46,718	-	-	74,700
16	16	199,473	76,751	-	-	122,722
17	17	86,727	33,370	-	-	53,357
รวม		2,783,943	1,071,177	4,063,100	1,857,260	3,918,606

รายได้ต่อครัวเรือนเกิดจากการนำรายได้ของผลผลิตทางการเกษตรนำมาหักลบด้วยต้นทุนของการผลิต ประกอบด้วย ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าไถพรวนดิน ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าแรงงาน ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าเก็บเกี่ยว ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าขนส่ง และค่าวัสดุสิ้นเปลือง รายได้ของผลผลิตทางด้านปศุสัตว์นำมาหักลบด้วยต้นทุนของการผลิตประกอบด้วย ค่าพันธุ์สัตว์ ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่ายารักษาโรค ค่ายาบำรุง ค่าขนส่ง และค่าแรงงาน เมื่อนำรายได้ทั้ง 2 ส่วน ที่ถูกหักลบด้วยต้นทุนแล้ว รายได้คงเหลือของทั้ง 17 ครัวเรือน คือ 3,918,606 บาท หากเฉลี่ยรายได้ต่อเดือนต่อครัวเรือน จะได้ครัวเรือนละ 14,198 บาท โดยคิดเป็นกำไรจากผลผลิตทางการเกษตรและปศุสัตว์เป็นร้อยละ 57.23 ซึ่งมีต้นทุนการผลิตคิดเป็นร้อยละ 42.77

ตารางที่ 4.14 เปรียบเทียบรายได้ครัวเรือนจากการใช้น้ำเป็นต้นทุนระหว่างปี 2561 กับปี 2562

ที่	ครัวเรือน	รายได้ครัวเรือน (บาท)		ส่วนต่างของ รายได้ (บาท)	อัตราเพิ่ม-ลด (ร้อยละ)
		2561	2562		
1	1	249,365	245,078	-4,287	-0.4
2	2	202,945	215,515	12,570	1.2
3	3	235,358	313,810	78,452	7.5
4	4	191,282	444,337	253,055	24.3
5	5	198,314	248,236	49,922	4.8
6	6	223,436	473,217	249,781	24.0
7	7	191,421	260,653	69,232	6.7
8	8	230,290	282,314	52,024	5.0
9	9	259,535	334,485	74,950	7.2
10	10	210,262	308,880	98,618	9.5
11	11	194,480	194,480	-	0.0
12	12	106,714	170,743	64,029	6.2
13	13	69,364	69,364	-	0.0
14	14	96,043	106,714	10,671	1.0
15	15	74,700	74,700	-	0.0
16	16	90,707	122,722	32,015	3.1
17	17	53,357	53,357	-	0.0
รวม		2,877,575	3,918,606	1,041,032	100.0
ค่าเฉลี่ยรวม		-	-	61,237	-

จากการเปรียบเทียบรายได้ครัวเรือนของกลุ่มผู้ใช้น้ำจากฝายลำมาศ ตำบลปะคำ พบว่า ครัวเรือนทั้งหมด 17 ครัวเรือน มีรายได้จากการเกษตร และปศุสัตว์ ในปี 2561 จำนวน 2,877,575 บาท ในปี 2562 จำนวน 3,918,606 บาท ส่วนต่างของรายได้ทั้ง 2 ปี คือ 1,041,032 บาท โดยมีค่าเฉลี่ยรวมส่วนต่างของรายได้รอบครัวละ 61,237 บาท คิดเป็นร้อยละของการเพิ่มขึ้นของรายได้เป็นร้อยละ 36.18 หากแยกเป็นครัวเรือนมีจำนวน 12 ครัวเรือนที่รายได้เพิ่มขึ้น และมีจำนวน 4 ครัวเรือนที่มีรายได้เท่าเดิม และมี 1 ครัวเรือนที่มีรายได้ที่ลดลง

การเพิ่มขึ้นของรายได้นั้นเป็นเหตุมาจากกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำได้มีกระบวนการในการดำเนินงานในการบริหารจัดการน้ำในฝายน้ำลำมาศอย่างถูกวิธีและมีแบบแผนที่ชัดเจน ครัวเรือนที่มีรายได้เท่าเดิมเนื่องมาจากความไม่มั่นใจในการลงทุนเพราะกลัวขาดทุน ด้วยปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมามีปริมาณน้อย จึงไม่กล้าที่จะตัดสินใจทำการเพาะปลูกจำนวนมาก ทำให้มีรายได้เท่าเดิม หรือรายได้คงที่ ส่วนครัวเรือนที่ขาดทุนอาจเกิดจากการผันผวนของราคาสินค้าที่ส่งตลาด การวางแผนและบริหารที่ไม่รอบคอบ ส่งผลให้มีรายได้ที่ลดลง

บทที่ 5

สรุปผลการดำเนินงาน

การพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ดำเนินการในพื้นที่ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ โดยมีกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำเป็นกำลังสำคัญในการร่วมมือป้องกัน และแก้ไขปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ตำบลปะคำ โดยสรุปผลการดำเนินงานดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ปริมาณน้ำในชุมชนใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้นโดยลำดับ
2. การสร้างรายได้เสริมจากการใช้น้ำเป็นต้นทุน

1. ปริมาณน้ำในชุมชนใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้นโดยลำดับ

การแก้ไขปัญหาภัยแล้งของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์นั้นได้ดำเนินการอย่างจริงจัง โดยผ่านหน่วยงานของภาครัฐหลายหน่วยงาน ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา ได้เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง ด้วยการดำเนินงานของสถาบันบริหารจัดการน้ำชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ให้กับชุมชนให้สามารถบริหารจัดการแหล่งน้ำที่ตนเองมีอยู่ให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของประชาชนภายในตำบล

กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ อำเภอปะคำ ได้เลือกที่จะพัฒนาฝายลำน้ามาต ให้สามารถใช้ น้ำได้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในตำบลปะคำ ในปี 2561 ฝายลำน้ามาตมีความจุ 50,000 ลูกบาศก์เมตร ความจุที่วัดได้ 3,000 ลูกบาศก์เมตร มีผู้ใช้น้ำจากฝายลำน้ามาต จำนวน 17 ครัวเรือน มีความต้องการในการใช้น้ำในการอุปโภค บริโภค ด้านการเกษตร และด้านปศุสัตว์ ซึ่งน้ำที่มีอยู่ในฝายลำน้ามาต นั้นมี ปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำ ทำให้กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบล ปะคำได้ประชุม คณะกรรมการ ผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนได้เสีย โดยได้มีมติให้ผันน้ำจากลำน้ามาตเข้ามาเก็บไว้เติมฝายลำน้ามาต เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ใช้น้ำ นอกจากนี้กลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำยังได้พบกับปัญหาของการขาดแคลนน้ำคือ สภาพฝายลำน้ามาตที่ตื้นเขิน ทำให้สามารถจุน้ำได้น้อย ประกอบกับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปี 2561 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ 1,381.3 มิลลิเมตร (ศูนย์ภูมิอากาศ สำนักพัฒนาอุตุนิยมวิทยา: 7 มี.ค. 2562) ซึ่งมีปริมาณน้อยกว่าค่าปกติตามที่สำนักพัฒนาอุตุนิยมวิทยากำหนดไว้ ส่งผลให้พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดความแห้งแล้ง

ด้วยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปี 2561 ทำให้กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำได้หาแนวทางในการบริหารจัดการน้ำภายในตำบลของตนอย่างจริงจัง ทั้งนี้กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบล ปะคำยังได้เข้าร่วมโครงการการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำชุมชนเพื่อรองรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ได้ดำเนินการจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำได้มีกระบวนการในการแสวงหาความรู้และแนวทางการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนดังต่อไปนี้

1. จัดทำฐานข้อมูลเพื่อการวางแผนการผลิตและการใช้น้ำในแต่ละตำบล
2. จัดทำแผนผังการบริหารจัดการน้ำในระดับตำบล
3. จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำรองรับความต้องการใช้น้ำอย่างเพียงพอ
4. พัฒนาแบบแผนการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมกับระบบแหล่งน้ำชุมชน

การดำเนินการดังกล่าว ได้ดำเนินการเรื่อยมาจนในปี 2562 กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ ได้พัฒนาแหล่งน้ำภายในตำบลปะคำให้มีปริมาณกักเก็บที่เพิ่มมากขึ้นและเพิ่มการใช้ประโยชน์จากการใช้น้ำ

ได้มากขึ้น โดยจากเดิมปี 2561 ฝายลำน้ำมาศ มีความจุสุทธิ 50,000 ลูกบาศก์เมตร ความจุที่วัดได้ 3,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อมาในปี 2562 ความจุสุทธิ 50,000 ลูกบาศก์เมตร ความจุที่วัดได้ 5,000 ลูกบาศก์เมตร โดยกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 17 ครีวเรือน มีความต้องการใช้น้ำด้านการอุปโภคบริโภค ด้านการเกษตร และด้านปศุสัตว์รวมทั้งสิ้น 418,595.71 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำทุกครัวเรือน ทั้งนี้กลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลปะคำ จึงจัดประชุมร่วมกันวางแผนการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการการใช้น้ำของเกษตรกร โดยมีความเห็นว่า จะขุดแก้มลิงหนองพระสรวลและขุดคลองดักน้ำเพิ่มเพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำได้มากขึ้น จากนั้นทำการสูบน้ำจากสถานีสูบน้ำจากฝายลำมาศมาเก็บไว้ในแก้มลิงหนองพระสรวล เพื่อทำการผันน้ำไปยังคลองส่งน้ำไว้สำหรับใช้ในหน้าแล้ง และขุดอ่างเก็บน้ำในอนาคตเพื่อกักเก็บและผันน้ำจากคลองส่งน้ำไว้ใช้ในการเกษตรต่อไปตามลำดับ

2. การสร้างรายได้เสริมจากการใช้น้ำเป็นต้นทุน

กลุ่มผู้ใช้น้ำจากฝายลำน้ำมาศ จำนวน 17 ครีวเรือนนั้นได้ใช้น้ำในด้านการอุปโภคบริโภค ด้านการเกษตร และด้านปศุสัตว์ ซึ่งทำให้เกิดรายได้หล่อเลี้ยงครอบครัวของตน ทั้งนี้ รายได้ในระยะปี 2561 และปี 2562 นั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากปริมาณน้ำที่เป็นปัจจัยในการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์มีความแตกต่างกัน ภายในปี 2561 ผู้ใช้น้ำทั้ง 17 ครีวเรือน มีพื้นที่เพาะปลูกรวมทั้งสิ้นจำนวน 271 ไร่ ด้านปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์ 5 ชนิดได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด และไก่ จำนวน 101 ตัว ครีวเรือนมีรายได้รวมทั้งสิ้น 2,961,558 บาทต่อปี และภายในปี 2562 ผู้ใช้น้ำทั้ง 17 ครีวเรือน มีพื้นที่เพาะปลูกรวมทั้งสิ้นจำนวน 321 ไร่ ด้านปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์ 5 ชนิดได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด และไก่ จำนวน 278 ตัว ครีวเรือนมีรายได้รวมทั้งสิ้น 4,002,590 บาทต่อปี เมื่อเทียบรายได้ของปี 2561 และปี 2562 มีส่วนต่างของรายได้ จำนวน 1,041,032 บาทโดยมีอัตราของรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 35.15

จากการเพิ่มขึ้นของรายได้ทำให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มบริหารจัดการน้ำตำบลปะคำ ที่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ มีกฎกติกาชัดเจนในการให้บริการน้ำ มีการจัดหาที่ถูกต้องและเพียงพอ มีการจัดเก็บน้ำที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดสรรน้ำได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกันทุกครัวเรือน และมีการบำรุงรักษาดูแลแหล่งน้ำให้คงทนต่อการใช้งาน ทั้งนี้สิ่งที่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการน้ำของตำบลปะคำเป็นไปได้อย่างมีความเรียบร้อยนี้ เกิดจากเครือข่ายของคณะกรรมการ ผู้นำ และกลุ่มผู้ใช้น้ำ ที่มีความรู้จักกัน มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และมีการร่วมกิจกรรมกลุ่มกันอยู่เสมอ การสร้างเครือข่ายประเภทนี้เรียกว่า เครือข่ายแท้ อันแสดงออกถึงความสมัครสมานสามัคคีของชุมชน และย่อมส่งผลดี และเกิดประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาติต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมการค้าภายใน. **ราคากลางสินค้า**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2563 สืบค้นจาก :

<https://www.dit.go.th/Content.aspx?m=19>

กรมชลประทาน. (ม.ป.ป.) **ข้อมูลการใช้น้ำของพืชภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

กระทรวงพาณิชย์. **ราคาเนื้อสัตว์**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2563 สืบค้นจาก :

<https://www.moc.go.th/index.php/rice-iframe-9.html>

กรมอุตุนิยมวิทยา. **ปริมาณน้ำฝน**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2563 สืบค้นจาก :

<https://www.thaiwater.net/current/YearlyReport2018/rain.html>

กิตานัล กังแฮ. (2559). **4 วิธีรักษา(ษ์)น้ำ จากชุมชนสู่ครัวเรือน**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2563 สืบค้นจาก : จาก [https://www.thaihealth.or.th/Content/30981-4%20วิธีรักษา\(ษ์\)น้ำ%20จากชุมชนสู่ครัวเรือน.Html](https://www.thaihealth.or.th/Content/30981-4%20วิธีรักษา(ษ์)น้ำ%20จากชุมชนสู่ครัวเรือน.Html)

เกษตรอินทรีย์ เออีซี ฟาร์ม - AEC Farm. (2559). **วิธีการ กักเก็บน้ำใน "โคก หนอง นา โมเดล**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2563 สืบค้นจาก

<https://www.facebook.com/AECFarm/posts/1727977724105551/>

มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2560). **นวัตกรรมระบบบริหารจัดการน้ำท่วม น้ำแล้ง**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2563 สืบค้นจาก : <https://www.utokapat.org/นวัตกรรมชุมชน/นวัตกรรมระบบบริหารจัดการ>

ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2561) แถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรี จันทร์โอชา ภายหลังจากเสร็จการประชุม ครม.สัญจร ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 จังหวัดบุรีรัมย์. สถาบันบริหารจัดการน้ำจังหวัดบุรีรัมย์. (2562) **การวางแผน-ผิวน้ำผิวดินระดับตำบล**. (สไลด์) บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน). (2559). **การจัดการน้ำแล้ง**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2563 สืบค้นจาก : <http://hydrolaw.thaiwater.net/web/2016/02/02/กฎหมายเกี่ยวกับจัดการ>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (มปป.). **น้ำฝน อุณหภูมิ**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2563 สืบค้นจาก : <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries27.html>

เทศบาลตำบลปะคำ. **ข้อมูลพื้นฐานตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์**. (เว็บไซต์) สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2563 สืบค้นจาก

<http://www.pakhamcity.com/images/stories/Data%2020.3.58/2.Panyutthasat%202553-2557.rar>